

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 1 / 2012

číslo 0

Osobnost
přírodovědce
a unitáře
Jindřicha Uzla

Rozhovor
s fyzikem
Martinem
Schnablem

Veřejné
zahrady
jako místa
duchovního
setkávání

Unitářství
v perspektivě
budoucího
světa

Projekt Noc
kostelů

Druhá
rozmanitost
a lidská
kultura – jak
spolu souvisí?

Liberální náboženství

IARF – Z dějin Mezinárodní asociace
pro náboženskou svobodu

*Je krajina, kde knihy ztratily tíhu
a požeňnány volností
svobodně letí k Věčnosti.*

Vážení čtenáři,

nejprve Vám chceme poděkovat za to, že jste se rozhodli zalistovat prvním číslem nového unitářského časopisu. Doufáme, že jeho obsah ani forma nezklamou Vaši důvěru.

Náboženská společnost českých unitářů ve své nejnovější historické etapě (tedy po roce 1989) dosud nevydávala periodikum, které by mohlo sloužit jako společné fórum pro všechny její členy či příznivce a současně určitým způsobem reprezentovat české unitáře navenek. Ovšem zároveň je nutné uvést, že máme na co navazovat. Vždyť unitářský časopis *Cesty* a cíle založený ještě za první republiky a od roku 1945 vycházející pod názvem *Cesty světla* tato kritéria splňoval a byl na svou dobu velmi moderní i obsahově kvalitní. Bohužel po roce 1951 se již nedočkal pokračování. I tak pro nás ovšem představuje tradici, k níž se můžeme hrdě hlásit, a také základní vzor, z něhož lze vycházet.

Pro začátek bychom byli rádi, aby časopis Tvůrčí život co nejlépe plnil dva následující cíle:

Tím prvním je přinášet českým unitářům hodnotné a přitažlivé informace, které by jim rozšiřovaly povědomí jak o našem společenství, tak o aktuálním dění zejména ze světa vědy a kultury. Pozornost chceme věnovat také zajímavým aktivitám a projektům jiných náboženských a duchovních směrů, vždyť každý z nich nám může být vítaným zdrojem inspirace.

Dále bychom si přáli, aby Tvůrčí život dokázal nabídnout dobrou četbu i lidem, kteří unitářství dosud neznají nebo o něm mají jen mlhavé povědomí, ale zajímá je duchovní problematika včetně poznávání nových věcí i přístupů. Zkrátka komukoliv, kdo je ochotný přemýšlet nad svou životní cestou, je tolerantní, zvědavý a nezdráhá se

zabývat ani tématy, která nejsou pro duchovní sféru třeba zcela tradiční.

Abychom tyto vytčené cíle a smysl časopisu naplňovali co nejlépe, chceme Vás, čtenáře a hodnotitele naší práce, poprosit o součinnost. Jako přílohu tohoto čísla jsme připravili jednostránkový dotazník, jehož prostřednictvím zkusíme zjistit, co Vás v čísle upoutalo, co naopak nezaujalo, o čem jiném byste rádi četli či například jak hodnotíte tu kterou rubriku. Budeme velmi potěšeni, když nám věnujete chvíli svého času a dotazník vyplníte. (Pak jej můžete odevzdat ve své obci, zaslat na adresu redakce poštou nebo oskenovaný e-mailem. Elektronickou verzi dotazníku najdete také na internetu: www.unitaria.cz/publikace/casopisy.htm.)

Hlavním tématem aktuálního čísla je liberální náboženství. V souvislosti s ním vám za redakční radu i vedení NSČU přejeme úspěšné nalézání co nejsvobodnější a smysluplné cesty životem, a to s vědomím, že nikdy nelze dojít na její konec. Velmi přiléhavě toto vystihl Robert Frost ve své kratičké básni nazvané *Tajemství*:

*„V tanci se točíme kolem Tajemství.
Máme své domněnky – ale Ono ví.“*

(Robert Frost v překladu Tomáše Jacka, *Cesta*, již jsem nešel, Praha: Aleš Prstek 2010, s. 23.)

Nezapomínejme proto, že ať se ve svém poznávání dostáváme sebedál, vždycky ještě nějaké *Tajemství* zbývá!

Vaše Unitaria

OBSAH

1 *Editorial*

ŽIVÉ TÉMA: LIBERÁLNÍ NÁBOŽENSTVÍ

3 Liberální náboženství a jeho evangelium pro 21. století (*Luděk Pivoňka*)

7 Život podle šablon (*Petr Samojský*)

10 Liberalismus a tvůrčí náboženství (*Jarmila Plotěná*)

13 Prof. Jindřich Uzel – entomolog, filozof a unitář (*Kristýna Ledererová Kolajová*)

STUDIE, ZAMYŠLENÍ

18 Nadějná teorie pro hlubší poznávání vesmíru

Rozhovor s fyzikem Martinem Schnablem

UNITÁŘSTVÍ VE SVĚTĚ, DĚJINY A SOUČASNOST

21 IARF – z dějin Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu

(*Kristýna Ledererová Kolajová*)

27 Unitářství v perspektivě budoucího světa

Panelová diskuse s mezinárodní účastí u příležitosti oslav devadesáti let existence českého unitářství

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ

31 O projektu Noc kostelů. *Rozhovor s Alešem Pištorou*

34 Veřejné zahrady jako místa duchovního setkávání – nový trend?

40 Připomenutí pěti set padesáti pěti let od vzniku Jednoty bratrské

KULTURNÍ KALEIDOSKOP

41 Druhá pestrost a kulturní rozmanitost jsou spojité nádoby

(*O výsledcích nadnárodního výzkumného projektu*)

45 Veletrh Svět knihy 2012

47 Mezinárodní konference ECER 2012 – European Conference on Ecological Restoration

UNITÁŘSKÉ VZPOMÍNKY A PAMĚTI

48 Unitaria – světlo mého života (*Otakar Mikeš*)

UNITÁŘSKÁ AUTORSKÁ TVORBA

53 Labyrintem světů k ráji srdce (*Z nově vydávané knihy Otakara Mikeše*)

56 Znovuobjevení palce (*Ladislav Pivec*)

Liberální náboženství a jeho evangelium pro 21. století

Luděk Pivoňka

Při posledním sčítání lidu se k unitářství přihlásilo sto padesát pět občanů České republiky. Toto číslo je tak nízké, že by se mohlo zdát, že toto náboženství nestojí ani za řeč, natož za článek do časopisu. Je nutné však připomenout, že kolonka náboženské vyznání byla dobrovolná, a tak ji polovina obyvatel ani nevyplnila. Proto je možné, že někteří unitáři se ke svému vyznání kvůli své duchovní skromnosti raději nepřihlásili. Přesto unitářů nebudou v České republice tisíce, ale spíše několik málo stovek. Proč se tedy o toto náboženství zajímat, když je unitářů tak málo? Možná nabízí něco, co je sice zajímavé, ale lidé o tom zatím nevědí. Pojďme je tedy blížeji prozkoumat, abychom si o něm mohli udělat vlastní názor bez zbytečných předpokladů.

Náboženská společnost českých unitářů (NSČU) je jako jediná církev či náboženská společnost působící v českých zemích členem Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu (IARF). Tato organizace vznikla 25. 5. 1900 v americkém Bostonu na 75. výroční konferenci Americké unitářské asociace (AUA). Cílem tohoto sdružení bylo propojit ryzí náboženství a dokonalou svobodu a zvýšit mezi nimi bratrství a spolupráci. Nejprve sdružovala unitáře a svobodné křesťany, později k nim přibyla i jiná náboženství. Dnes jsou však unitáři a svobodní křesťané v této organizaci spíše menšinou. Ještě nějaký čas po druhé světové válce byla součástí této organizace také Církev československá. Ta však v roce 1948 vstoupila do nově vzniklé Světové rady církví, a proto později opustila IARF. Dnes tedy můžeme říci, že jedinou nábožen-

skou organizací, která by v ČR hájila liberální (svobodné) náboženství, je NSČU.

Co je vlastně podstatou liberálního náboženství? Liberální náboženství se od tradičních náboženství liší především svým pojetím náboženské autority. Co je to tedy autorita? Podle latinského slovníku slovo autorita znamená záruku, jistotu nebo spolehlivost. Například pro křesťanství jsou spolehlivými zárukami pravdy papež, církev nebo bible. Všechny tyto autority jsou považovány za neomylné, a tudíž není vhodné o nich jakkoliv pochybovat. Upřímný křesťan přijímá za pravdivé vše, co mu tyto autority k věření předkládají. Tento postoj může do života přinášet určitou míru vnitřního klidu, dokud ovšem tento klid nevystřídá nepříjemné překvapení. Sám jsem podobnou zkušenost zažil i v osobním životě.

Některá náboženství hledají jistoty a záruky ohledně své víry v knihách, například v bibli, jež je díky tomu nejčtenější knihou světa. (Foto © Soupstock | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

**„Liberální náboženství nenabízí jistotu víry, nabízí spíše určitá tvrzení, která je nutné přezkoumat...“
A tak je člověk na cestě, u níž je stále nutné vážit, vybírat a zkoumat ten pravý směr.
A hlavně jít dál! (Foto © Ansis | Imagio.cz | Dreamstime.com.)**

Než jsem šel studovat teologickou fakultu, byl jsem ve své víře připravován a vyučován jedním plzeňským farářem. Biblické hodiny, které vedl, se mi líbily, a tak jsem se postupně dozvídal o základech křesťanství. Bylo to však studium určené pro laiky. Po nástupu na teologickou fakultu jsem se dozvěděl mnoho nových poznatků, které významným způsobem narušily moji víru. Měl jsem pocit, že to, čemu věřím, se zbořilo jako domeček z karet. Domnělé jistoty, o které jsem se tehdy opíral, najednou zmizely. A co dál? Bylo nutné vlastní víru zásadně přehodnotit a to nebylo vůbec jednoduché. Mělo to ale další souvislosti. Když v církvi významně změníte svoji víru, stáváte se heretiky a kacíři. Ve středověku by vás za to jistě čekal inkviziční soud. Dnes pouze vyloučení z církve. A to je mimochodem také to, co se mi dlouhodobě na tradičních náboženstvích nelíbí. Pokud člověk změní svoji víru a je přesvědčen, že ho nová víra více přiblížila k pravdě, je to podle mého názoru zcela v pořádku. U náboženských fundamentalistů je to však největší hřích, a proto je takový věřící na nejlepším místě do ohnivého pekla.

Ne však u liberálního náboženství jako je unitářství. Liberální náboženství nenabízí žádnou jistotu víry, neboť je to logický nesmysl. Pokud člověk něčemu pouze věří, nemůže o tom mít žádnou jistotu. Jistotu můžeme mít pouze o tom, co víme. Liberální náboženství nabízí spíše určitá tvrzení, která je nutné přezkoumat, zdali jsou pravdivá, nebo ne. Unitářská teologie, která zkoumá unitářské náboženství, má podle mého názoru dvě stránky. Jednu exoterní a druhou esoterní.

Exoterní teologie se zabývá vnější stránkou unitářství a esoterní teologie tou vnitřní. V exoterní teologii je možné bez problémů použít vědeckou metodu. Uvedu jeden příklad. U historické teologie, která se zabývá dějinami unitářství, není nutné mít jakoukoliv náboženskou zkušenost. Historik si dobře vystačí s dostupnými prameny, které kriticky používá a vyhodnocuje a může být klidně i ateista. Dobře je to patrné také u religionistiky. To je věda o náboženstvích, která chce jednotlivá náboženství studovat výhradně vědeckou metodou. V případě studia teologie to ale možné není. Tam je

potřeba náboženské zkušenosti, aby budoucí duchovní nemluvil o spiritualitě podobně jako slepý o barvách. Toho si byl vědom i Norbert Fabián Čapek, který o tom napsal:

„Činím velký rozdíl mezi tím, čeho se člověk může dozvědět od jiných bez vlastních zkušeností, a mezi věděním, které je utvrzeno a podloženo zkušeností. Tak jsem věděl v mladších letech o mnohé věci, o ní kázal a krásnými obrazy ji znázorňoval, ale teprve když jsem její obsah hlouběji a častěji prožíval, začal jsem vše docela jinak vidět a chápat. Moje vědění stávalo se tak živějším a skutečnějším a snadněji jsem rozlišoval slupky od jádra. Proto rádím: pracujme o větší a správnější poznání theoreticky, ale ještě více a nade vše usilujme o získání vlastních zkušeností a zážitků.“¹

Čím se však zabývá esoterní teologie? Esoterní teologie zkoumá transcendentní realitu. Co je to transcendentní realita? Transcendentní realita je skutečnost, která není přístupná běžnému smyslovému vnímání. Někdy je také nazývána duchovní, jemnohmotná, neviditelná, nadpřirozená, astrální nebo akášická. Podstatné je, že o ní mluví prakticky všechna náboženství. Úkolem teologie je co nejlépe a nejpřesněji tuto skutečnost popsat a vyvodit z toho důsledky pro praktický život. Jak ale tuto realitu opravdu poznat? Podle mého názoru jsou tři stupně duchovního poznání.

Prvním stupněm je cesta rozumu. Rozum má každý člověk a záleží jen na něm, jak ho používá. Pokud teolog o nějaké věci přemýšlí, je nutné, aby užíval logického myšlení a také tvůrčí představivosti. Obě činnosti pak postupně vedou ke vzniku teorií, které popisují dané oblasti. Pokud však jednotlivé teorie nelze potvrdit nebo vyvrátit zkušeností, musíme mluvit pouze o spekulativním poznání, které často bývá velmi nepřesné a nejisté.

Druhým stupněm je cesta víry, tak typická pro mnohá náboženství. Slovo víra znamená také důvěra. Je to tedy cesta důvěry v někoho nebo v něco. Pokud o nehmotné realitě nemáme vlastní zkušenost, důvěřujeme tomu, kdo ji má. Na nás pak záleží, zdali mu budeme důvěřovat, nebo ne. V této situaci už můžeme mluvit

o kritické víře, neboť posuzujeme důvěryhodnost nebo nedůvěryhodnost oné osoby. Uvedu jeden příklad. Islámské náboženství tvrdí, že Korán je věčné boží slovo zjevené Muhammadovi prostřednictvím anděla Gabriela. Unitářský teolog se může zeptat, zdali byl u tohoto zjevení přítomen také někdo jiný než Muhammad. Pokud ne, mohl by být autorem Koránu také sám Muhammad. Kdyby byl autorem Koránu Muhammad, mohl by mít tento text menší vážnost, než kdyby ho nadiktoval sám Alláh. A o lidských textech jsou lidé více ochotni diskutovat než o textech zjevených. Co je tedy pravda? Liberální náboženství vychází z předpokladu, že všechny posvátné texty napsali lidé, a proto je možné je kriticky zkoumat. Zdali tito lidé při tom byli inspirováni Bohem nebo jinými vyššími silami, není možné dokázat, ani vyvrátit. Proto k těmto tvrzením víry liberální náboženství nepřihlíží.

Třetím stupněm je cesta osobní zkušenosti. To je cesta nejvyšší, jak už ve výše citovaném textu naznačil i N. F. Čapek. Je to také cesta nej-

Cesta osobní zkušenosti je cestou nejobtížnější. Už proto, že je na ní člověk sám a ne vždy je možné už od jejího počátku vidět světlo potvrzující správný směr. (Foto KLK.)

¹ Norbert Fabián Čapek, *Jádro a slupky v duchovním životě, Cesty a cíle*, roč. 19, 1941, č. 4–5, s. 51–52.

obtížnější. Osobní zkušenost s nadpřirozenou realitou může člověk získat buď vlastním úsilím, nebo neočekávaným zjevením. Typickým příkladem překvapivého zjevení je obrácení apoštola Pavla, jak je zaznamenáno ve Skutcích apoštolských:

„Saul nepřestával vyhrožovat učedníkům Páně a chtěl je vyhladit. Šel proto k veleknězi a vyžádal si od něho doporučující listy pro synagogy v Damašku, aby tam mohl vyhledávat muže a ženy, kteří se hlásí k tomu směru, a přivést je v poutech do Jeruzaléma. Na cestě, když už byl blízko Damašku, zazářilo kolem něho náhle světlo z nebe. Padl na zem a uslyšel hlas: „Saule, Saule proč mne pronásleduješ?“ Saul řekl: „Kdo jsi Pane?“ On odpověděl: „Já jsem Ježíš, kterého pronásleduješ. Vstaň, jdi do města a tam se dovíš, co máš dělat.“ Muži, kteří ho doprovázeli, zůstali stát a nebyli schopni slova, slyšeli sice hlas, ale nespatriili nikoho. Saul vstal ze země, otevřel oči, ale nic neviděl. Museli ho vzít za ruce a dovést do Damašku.“ (Sk 9,1-8)

Pro apoštola Pavla bylo toto setkání osobní zkušeností, která zásadně změnila jeho život. Od té doby se z něj postupně stal jeden z nejhorlivějších křesťanů. Víme na základě vlastní zkušenosti, že setkání s transcendentní realitou může skutečně lidský život zásadně proměnit a uvést na novou cestu. N. F. Čapek prožil podobnou zkušenost, a proto o ní napsal:²

„Duchovní život může podněcovat k velké lásce k lidem, k obětavým činům na poli sociálním. A zpravidla tak tomu je. Avšak i při nejobětavější činnosti může člověk zůstat uvnitř krajně

nešťastným a rozbitým, právě tak jako při velkých vědomostech a uměleckých požitcích. Každý, kdo jako duchovní poradce měl příležitost zabývat se osobami zoufalými, smutkem a žalem šířenými, je si vědom, že není na světě prostředku, který by mohl slabého tak podepřít, smutného tak potěšit, zoufalého zachránit, jako to dokáže útěcha a posila, poskytnutá člověkem, jenž má živé vědomí Boha a věčnosti.“

Podle Čapka je tedy duchovní realita poznatelná. Není to neskutečná fata morgana, která je pouhým optickým klamem, ale velmi skutečná realita, kterou bohužel nejsou schopni materialisticky smýšlející lidé jakkoliv odhalit ani vytušit. V naší zemi to není žádným překvapením, neboť marxistická filozofie ovlivňovala Československo nejméně čtyřicet let. Liberální náboženství se však odvažuje tvrdit, že je schopno takovou realitu poznat. Není to ale úplné poznání, nýbrž částečné. Pokud žijeme v pozemské realitě, vyšší realita v našich životech pouze probleskuje jako paprsky slunce mezi mraky. I to ale může být dobrou zprávou (evangelium) pro dnešního člověka. Život pod zorným úhlem Boha a věčnosti má jiný smysl než život pod zorným úhlem slepé náhody. Liberální náboženství nikoho nepřemlouvá, aby slepě uvěřil, ale aby se otevřel novému poznání o vyšším smyslu lidského bytí. Nedává přitom člověku konečné odpovědi na jeho filozofické a náboženské otázky, ale chce mu pomoci žít radostný a tvůrčí život, který má svůj základ a smysl v Bohu, a postupně tak dosáhnout duchovní dokonalosti prostřednictvím neomezeného vývoje v pozemské škole života.

2 N. F. Čapek, c. d., s. 54.

Život podle šablon

Petr Samojský

Kdybych se vás zeptal, jestli žijete originální, osobitý a autentický život, jestli si určujete svou životní cestu opravdu a skutečně jen podle sebe, podle své intuice, svých zkušeností, svého záměru a cítěné boží vůle, řekli byste asi, že ano. Anebo byste aspoň toužili, abyste to mohli říct. Protože kdo by chtěl žít podle opačného vzoru, tedy život neoprávněný a falešný?

Šablony často klamou. Myslíme si, že jsme svobodní, a přitom je to jen iluze...

Nicméně pravdou asi je, že zatímco pro většinu lidí to může být krásný ideál, žít se tak daří jen menšině. Naprosté menšině. Možná zcela mizivé menšině. Většina z nás, aniž si to uvědomuje a připouští, žije podle šablon – podle ustálených zvyků, předpojatých názorů, podle politicky korektních ideologií a návodů na život. A paradoxně jednou z těch nejklamavějších šablon je ta, která nám dává iluzi, že žijeme originální, osobitý a autentický život! Jaký asi by takový život měl být, jak jej popsat?

Robert Fulghum v knize *Ach jo* nabízí krásný pohled na člověka, který takový opravdový život skutečně žije: „Znám pár lidí, kteří vydávají spoustu světla. Je to tím, že sami hodně světla vstřebali. Přímo září. Samozřejmě to není světlo, jaké byste mohli vidět na vlastní oči. Ale my hodně částí světelného spektra vidět nemůžeme. Přesto pociťujeme důsledky jeho existen-

ce. Předpokládá to dívat se trochu jinak. Dívat se tak znamená vidět. Vidět znamená prozívat. Prozívat znamená pochopit. Pochopit znamená vědět. Vědět znamená něčím se stát. Něčím se stát znamená žít naplno. Žít naplno znamená dávat smysl. A dávat smysl znamená stát se světlem. A stát se světlem znamená být milován. A být milován znamená hořet. A hořet znamená existovat.“¹

Není to úžasná představa? Snad každý z nás už někdy takového člověka potkal – je to vždy nezapomenutelný zážitek. Aby se člověk takovým stal, je k tomu zapotřebí obrovská dřina. Obrovská duchovní dřina. Je to zápas se sebou samým, zápas o pravdu, poznání, cítění souvislostí. Mohou to být roky práce na sobě, a přitom je to „jen“ nastolení vlastní přirozenosti.

¹ Robert Fulghum, *Ach jo*, Praha: Argo 2002, s. 55.

Nepropadejme stereotypům: vždyť i tango může být tanec pomalý, rozvázný až meditativní, aniž by ztrácelo na své působivosti. I v tanci jako by bylo světlo.
(Foto © Klavak | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Robert Fulghum je oblíben právě pro podobné vhledy, kdy stručně, bez zbytečných slov ukazuje pravou podstatu mnohdy naprosto všedních věcí. Bez samoučelného záměru ve svých krátkých úvahách zvěstuje opravdový a přitom prostý život. A Fulghum je takový nejen ve svých knihách! Vzpomínám, jak během nedělního shromáždění, které vedl v Pražské obci unitářů v říjnu 2011, tančil se svou manželkou tango. Jsem uvyklý tangu jako svižnému, dynamickému a okázalému tanci, který je podobný emotivnímu gestu. V podání Fulghuma to byl tanec vlastně spíš pomalý, rozvázný až meditativní, s úžasnou noblesou. Jak jsem ho při tanci pozoroval, najednou jsem měl dojem, že to, o čem obvykle Fulghum píše, teď zrovna vyjadřuje tancem. I v tom tanci jako by bylo světlo.

V našem každodenním životě nám hrozí, že namísto světla v sobě budeme šířit stín. Každodenní život je složitý. Tolik různých povinností, tolik starostí a problémů, které musíme řešit! Jak vůbec najít aspoň pár minut na to, abychom byli v klidu a sami se sebou? Celý ten proud každodenních událostí a povinností nás unáší a my v něm plaveme, anebo se někdy jen necháme nést.

Jak vnímáme náš vlastní osobní život z perspektivy každodenního života, toho proudu událostí, problémů a povinností? Je náš život originální, osobitý a autentický? Anebo žijeme život spíš tak nějak automaticky, protože

jsme ve vleku událostí? Není v našem životě až příliš stereotypů, zaběhaných schémat chování a názorů? Kolik toho v našem životě je skutečně výsledkem našeho vlastního hledání moudrosti a pravdy, a kolik je toho přejatého? Jak moc se dnes a denně chováme jako originální, autentické bytosti, a jak moc spíš jen papouškujeme to, co jsme někdy někde od někoho pochytili?

Jakub Arbes v knize *Poslední dnové lidstva* tuto otázku pokládá velmi naléhavě: „Člověk našich dob doposud ještě se nedovede vpravovat v nezbytnost a počítati s neodčinitelnými fakty, jak učí neúprosná logika. Povšechný názor na svět jest doposud ještě zkalen nesčíslnými tradicionelními zbytky z dob lidského dětství, duševní zatemnělosti a obmezenosti, ba i z dob, kdy člověk neznal ještě ani pojmu pouhé lidskosti; slovem názor náš v svět, neopírající se výhradně o jedině správné zásady přírody, jest doposud a to mnohdy i za tak zvaného nejpečlivějšího tradicionelního vychování přes všechnu zdánlivou přesnost svou přece jen zpravidla – nepřírozený.“

Miliony lidí dovedou vás ubezpečovati, že znají zákony přírody, že názor jejich v svět zakládá se právě jen na těchto zákonech – a přece každý druhý člověk, s kterýmž se v životě setkáváte, každou druhou, třetí myšlenkou, každým druhým, třetím skutkem podává nezvratných důkazů, že vlastní podstata přírody jest mu taková naprosto neznáma. Že myslí, cítí a žije

jen a jen dle tradičních šablon, jak mu byly jednak vychováním vštípeny a jak si je byl každodenním stykem s lidmi sobě podobnými osvojil, a jež pak z různých důvodů, mezi kterýmiž duševní lenost není právě poslední, bezmyšlenkovitě pouze jen napodobí.²

Je to velmi provokativní náhled! A je v něm kus pravdy. To asi přizná každý z nás; stačí, když se rozhlédneme po našem světě a třeba i zavzpomínáme: „Se Sovětským časem na věčné časy a nikdy jinak!“, „Splníme závazky XVI. sjezdu KSČ!“ Tato a další podobná hesla nás dlouhá léta pobízela k přesnému opaku toho, co můžeme chápat jako originální, osobitý a autentický život. A v dnešním světě kolem nás to není zase až tak odlišné – kolik hesel, podnětů a tlaků se nás snaží vtěsnat do nějakého způsobu myšlení a chování? Uvědomujeme a připouštíme si vůbec míru, jakou jsme určováni, vedeni a ovlivňováni v nejrůznějších rovinách našeho života? Vzpomeňme na různé ideové vzorce, které máme kolem sebe nastaveny jako šablony. Každá politická strana, každá názorová a zájmová skupina i každé náboženství, každá církev a každá duchovní organizace nám dává šablonu, podle které máme žít. Některé odmítáme, jiné jsme přijali. Některé jsou nám k smíchu, jiné uctíváme. Podle jakého klíče se rozhodujeme? Podle jaké šablony?

Být sám sebou není snadné. Musíme se proklestit také vlastními předsudky a hluboce zažitými stereotypy. Musíme se oprostít od toužení po mesiáších, musíme se vzdát idealizování kohokoliv a čehokoliv. A musíme si současně dát pozor, aby se nás přitom nezmocnil cynismus a beznaděj, protože ty jsou často vedlejším negativním důsledkem snahy osvobodit se se od iluzí a klamů. Není snadné proklestit se všemi těmi šablonami, abychom nacházeli to, co je skutečné, opravdové, co není jen snůška polopravd.

Toto hledání sebe sama je vlastně samotným jádrem svobodomyšlné duchovní cesty. Ta cesta nám nic nezakazuje ani nic nenařizuje, můžeme praktikovat jakoukoliv meditaci, modlitbu, můžeme sedět v tichu, nebo tančit a ská-

kat. Podstatné je, zda nám to pomáhá v cestě k vnitřnímu osvobození a originálnímu, osobitému a autentickému životu. Zda nám to pomáhá k vnímání smyslu života a jeho hlubší podstaty a k aktivnímu vztahu k druhým.

Arbes říká, že k takovému způsobu žití potřebujeme životní kompas. Ten je tvořen dramatickým procesem stálého vyhodnocování souvislostí naším rozumem, citem a soucítěním, naším svědomím a povědomím o přítomnosti boží jakožto nejvyšší autoritě vesmíru – v jejich vzájemné konfrontaci. Dynamika vztahu rozumu, citu s reflexí našeho svědomí a vztahu s Bohem vytváří náš životní kompas, jehož výsledkem je nepředpojatý osobní náhled. Tento životní kompas pak je zcela zásadní pro úspěšnou pouť životem, ať už nás vede obdobím radosti a štěstí, nebo problémů a strastí.

Unitářská duchovní cesta nepotřebuje žádné zvláštní tajemné duchovní praktiky; zdůrazňuje pouze pouť s životním kompasem. A snad zejména kvůli této jednoduchosti, bezobřadnosti, přímočarosti a pragmatičnosti naší cesty jsou pro nás velkou výzvou slova hraběte Buquoye z již zmíněné knihy Jakuba Arbesse: „Proč aspoň my, kteří jsme přesvědčeni, že člověk nebyl stvořen k žalu, hoři a bolestem, nevystoupíme jako jeden muž proti všem těm bludům, jež si vyžádaly již tolik milionův nevinných obětí? Proč neproklamujeme jednou pro vždy nejhlavnější zásadu přírody: že jest člověk určen především k tomu, aby snažil se zabezpečiti proti všem zhoubným a nebezpečným vlivům přírody; že jest jeho a především každého z nás, kdož jsme byli v taje přírody hlouběji ponahlédli, nejpřednější povinností: žiti a působiti dle jedině správného kompasu života: nepředpojatého názoru v svět!“³

V našem unitářském společenství jsme jednotní v tomto zápase o čistotu mysli a oproštění od nezdravých šablon. A přece to ani pro nás není vůbec snadná cesta. To, o čem teď hovoříme, je natolik jednoduché, že tomu může porozumět i dítě. Ale je to zároveň tak obtížné, že tak málokdo dokáže skutečně žít. Ono to totiž předpokládá „dívat se trochu jinak.

2 Jakub Arbes, *Poslední dnové lidstva*, Praha: B. Kočí 1926, s. 193.

3 J. Arbes, c. d., s. 244.

Dívat se tak znamená vidět. Vidět znamená prozívat. Prozívat znamená pochopit. Pochopit znamená vědět. Vědět znamená něčím se stát. Něčím se stát znamená žít naplno. Žít naplno znamená dávat smysl. A dávat smysl znamená stát se světlem. A stát se světlem znamená být

milován. A být milován znamená hořet. A hořet znamená existovat“.⁴

Nechť se nám co nejvíce daří existovat – žít originální, osobitý a autentický život! A tím svou troškou přispět tvůrčímu vývoji Vesmíru.

Meditace v pokoře
a tichu otevírá cestu
k Bohu. (Foto KLK.)

Meditace

JSEM TEN, KTERÝ JSEM

„Jsem ten, který jsem“, je psáno. Těmi slovy se, Bože, představuješ nám, lidem všech věků. Když k Tobě přicházíme v pokoře a tichu myslí, otevíráš nám svou náruč, jako milující rodiče vítají své děti.

Nabízíš nám tu větu ale nejen jako přivítání.

Ta věta nám poskytuje útočiště a bezpečné zázemí, protože stačí ji jen vyslovit a vyslovovat znovu a znovu a pocítíme její význam i v hlubinách své duše:

„Jsem ten, který jsem.“

Kéž se nám daří vyrovnávat se se všemi těžkostmi a problémy z pozice prožitku vlastního bytí! Kéž nám prožitek sebe sama dává pevnou jistotu, abychom rozlišili všechnen klam a iluzi tohoto světa, abychom nepodléhali tlaku vmáčknot nás do tisíce šablon.

Budme sami sebou. Jsem ten, který jsem.

4 R. Fulghum, c. d., s. 55.

Liberalismus a tvůrčí náboženství

Jarmila Plotěná

I když si to často neradi přiznáváme a chtěli bychom to vidět jinak, duchovního poznání lze jen zřídka dosáhnout skupinovou cestou. Platí to zejména pro dnešní dobu a ty z nás, kterým sice nechybí touha a vůle, ale schází potřebná naivita a příznějme si – i víra. Že k této sortě lidí patříme, poznáváme, kdykoliv jsme v nějaké skupině účastni obřadů či modliteb, společných nadšení a radostí a místo očekávaného „zážitku“ se dostaví spíš rozpaky, smíšené pocity, nebo dokonce opačné stavy než skupinou navozované.

S hrůzou zjišťujeme, že i v malé inteligentní skupině jsme vlastně sami. Po hromadné oslavě či ujišťování se o vzájemné lásce a opoře na té či oné náboženské cestě může přijít pocit osamělosti nebo dokonce strachu. Co dělat, když vlastně nikam a nikomu nepatříme a jakékoliv ujišťování o té které nejsprávnější cestě a kouzelné terapii stav naší osamělosti spíše zhoršuje?

Připadá nám, že již nechceme podporovat tu či onu stranu, tu či onu pravdu, neboť nám každý jev, společenské hnutí, náboženské představy, ujišťování o sounáležitosti či naději připadají jen jako obrazy na vodní hladině, které mění svůj tvar při sebemenším závanu větru a mizí s příchodem stmívání.

A může se stát, že i sami sobě začneme připadat jako nestálé, proměnlivé bytosti nejistého směřování. Jestliže nás ani běžně chápané štěstí nečiní zakotvenými a šťastnými, jsme na cestě k propadu do zoufalství, deprese, beznaděje. Ovšem jestliže se jimi nedáme pohltit, projdeme kolem pastí nejkratší cestou k duchovnímu poznání a vítězství nad sebou samými.

Stáváme se potom liberály? Jak je to s naší liberálností? Může liberální náboženství vůbec probudit cit, nadchnout a člověka duchovně povznést? Kde není jádro, srdce náboženství, co zbývá? Většinou jen organizace, lidé a s nimi jejich hádky, egoismus, záměry, schůzování s celou svou beznadějí, k ničemu nevedoucí

Může liberální náboženství povznést a probudit cit – třeba jako když rozkvetne strom? (Foto Jarmila Plotěná.)

hovory a pře o ničem. I vytrvalého to brzy unaví a mnozí odcházejí nejen z organizace, ale pokud je to to jediné, co z „duchovního“ života poznali, pak zanevrou na veškeré „duchovno“ a odejdou za první zábavou, výdělkem, náku-
py... Pomyslí si: „Užiji dne... Co jiného mi zbývá, takových kontraproduktivních náboženských organizací je a bylo!“

Ovšem jestliže alespoň zatsušíme „okraj radosti na dně svého srdce“, radosti nezávislé na nikom a na ničem vnějším, stáváme se pak ortodoxními věřícími? Nebo co se s námi vlastně děje?

Nalezli jsme jádro své bytosti, ale protože jsme k němu dospěli osobitou cestou, bude-
me přát vlastní cestu každé bytosti bez rozdílu. Jsme jakoby „ortodoxně“ věrni sami sobě, ale liberálně přejeme všem a všemu to nejlepší. To již není liberalismus vynucený okolnostmi, kdy se držíme liberální tradice ve snaze se odlišit a nebýt pohlceni většinovými názory a způsobem života. Dostaneme-li se na hlubinu, ono jádro – pevné a „naše“ – září a nejen přeje, ale i přináší svobodu všem a všemu. To je prakticky smysl liberalismu, jehož základem je duchovní svoboda.

Meditace

SMYSL NAŠÍ DUCHOVNÍ CESTY

Každé náboženství má své jádro a toto jádro je jistým druhem transformační informace, čili proměňujícího zvěstování, sdělení dobré zprávy. Toto sdělení zní: „Jsi dědicem Věčnosti a do této Věčnosti vede cesta skrze tento nedocenitelný a jedinečný svět, vztahy k lidem, k práci a podobně. Tvůj život má pod zorným úhlem Věčnosti velkou cenu. Stejnou, jako mají všechny životy, což je demokratická rovnost šancí. Radostná informace je tu pro všechny.“

Toto je proměňující zvěst a smysl duchovní cesty. Ostatní je často jen opium pro masy, nahraditelné čímkoliv povrchním a lákavým. Právě toto jádro bez okras zdůrazňuje unitářství.

Liberalní náboženství není jen pro mladé a dynamické lidi..., je pro všechny bytosti bez rozdílu!
(Foto Jarmila Plotěná.)

Prof. Jindřich Uzel

Entomolog, filozof a unitář

(narozen 10. března 1868 – zemřel 19. května 1946)

Kristýna Ledererová Kolajová

Hlavním tématem tohoto čísla Tvůrčího života je liberalismus v náboženství. Zkusme si proto prostřednictvím představení života, díla a myšlenkového odkazu jedné z osobností, které se hlásily k českému unitářství, ukázat, že tento náboženský směr byl v naší zemi liberálním od samého počátku a jeho přívrženci ve věcech víry a věrouky vstřícní, zvědaví a otevření nejrůznějším přístupům.

Mezi unitáři se v počátečních desetiletích existence Svobodného bratrství a Náboženské společnosti československých unitářů objevilo mnoho zajímavých lidí. Bohužel archiv společnosti byl dosud zpracován a setříděn jen velmi nahrubo, a tak nám zatím chybí ucelený a systematický přehled o tom, jaké jsme měli významnější členy či příznivce. Přesto občas v souvislosti s pátráním po minulosti Unitarie narazíme na osobnosti, jejichž jméno nám toho sice v současnosti příliš neříká, ale při trochu bližším pohledu zjistíme, že jsou pozapomenuty neprávem. Příkladem jedné z nich může být profesor pražské techniky Jindřich Uzel.

V jeho myšlenkovém odkazu se propojily erudice významného přírodovědce s přemýšlivostí, důrazem kladeným na duchovní život člověka a také znalostmi orientálních nábožensko-filozofických systémů, především buddhismu, které získal na badatelských cestách po Indii a Cejlonu. Nebyl filozofem v pravém slova smyslu, ale přesto v závěrečném čtvrtstoletí svého života vytvořil a sepsal ucelené a poměrně originální dílo, jež bychom mohli bez obtíží nazvat filozofickým a kterému stojí za to věnovat pro inspiraci pozornost i dnes, po téměř stu letech od prvního zveřejnění.

Jindřich Uzel byl synem gymnaziálního profesora z Chomutova, ovšem hlavní část dětství a dospívání prožil v Hradci Králové, kde také vystudoval gymnázium. Poté absolvoval přírodní vědy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy

včetně dvou semestrů strávených v Berlíně, kde se orientoval především na obory embryologie a histologie, ale navštěvoval například i přednášky z ekologie.

Roku 1896 byl v Praze promován na doktora. V té době již měl za sebou první větší badatelské výsledky. Zabýval se skupinou bezkřídlého hmyzu známou pod krásným českým jménem šupinušky (*Šupinušky země České*, 1890) a třásnokřídlým hmyzem třásněnkami, o nichž vydal roku 1895 téměř pětisetstránkovou monografii světové úrovně (*Monografie řádu Thysanoptera*, 1895). Díky berlínské zkušenosti publikoval své odborné stati i v němčině, což mu pomohlo získat nadnárodní prestiž. V roce 1905 se Jindřich Uzel stal mimořádným členem Královské české společnosti nauk. Ve stejném roce se také habilitoval na pražské technice (obor fytopatologie) a o čtyři roky později zde získal v tomto oboru mimořádnou profesuru. Téhož titulu pak dosáhl i v zoologii a dočkal se i jmenování řádným profesorem – v roce 1920 (obecná zoologie a zemědělská entomologie). Díky jeho působení na Českém vysokém učení technickém se u nás entomologie vyčlenila z fytopatologie jako samostatný obor, čímž se Jindřich Uzel přirozeně stal pro české entomology velmi významnou osobností.

Svou profesní práci pak pomalu utlumoval od 30. let 20. století, nicméně definitivně přestal vědecky a pedagogicky působit až jako sedmdesátiletý, v roce 1938. Můžeme se jen

domýšlet, zdali to byl i důsledek událostí, jež bezprostředně předcházely druhé světové válce. V roce 1929 se z Prahy přestěhoval do Újezdu nad Lesy, kde strávil zbytek života. Zemřel v květnu 1946 na zápal plic.

Ještě je zajímavé zmínit, že od konce 20. let 20. století podporoval nově vzniklou Československou eubiotickou společnost, která byla jakýmsi předválečným prototypem společností propagujících zdravý životní styl a život v souladu s přírodou.¹

Uzel v rámci své profese hodně cestoval, a to nejen po Evropě. Z hlediska vývoje jeho duchovních a filozofických názorů byly zásadní zejména pobyt ve východní Indii a na Cejlonu v letech 1901–1902, kde působil jako asistent ve známé botanické zahradě v Peradenii, a pak dvě cesty do Indie, které podnikl se svou manželkou v letech 1909–1910. Díky tomu se v mnohém inspiroval východními duchovními naukami; stal se například zastáncem reinkarnace, ale nikterak konzervativním. Rád si hledal svou vlastní, osobitou cestu, o čemž svědčí i jeho upřímné vyznání v úvodu knihy *Příroda evangelium*, v němž píše, že výsledky svých úvah nesrovnával s žádnou literaturou, „k čemuž neměl ani času a nejméně chuti“.²

Není překvapivé, že unitářství J. Uzla zaujalo. Vždyť právě v době, kdy pomalu opouštěl pole vrcholové vědy a přesouval svou pozornost spíše k oblastem ducha, začalo v naší zemi nabízet zcela novou alternativu ke klasickým i reformovaným náboženským směrům, cestu svobodnou, tvůrčí, tolerantní, dostatečně širokou pro všechny, kdo byli ochotni se jí zabývat opravdově, cestu kladoucí důraz na používání rozumu, a tedy přijatelnou i pro vědce. A platilo to i opačně, Uzlovo originální myšlenkové dílo má mnoho prvků a principů společných s těmi,

kteří vnášeli do života českého unitářství nejprve N. F. Čapek a později zejména K. Hašpl, tudíž lze předpokládat, že se o jeho dílo zajímali a upoutalo je. Oboje je navíc možné doložit i na základě literatury a pramenů. V Uzlově nekrologu v *Cestách světla* se píše, že byl „osobním přítelem br. Dr. N. F. Čapka“,³ což potvrzuje i jejich korespondence, z níž je v archivu NSČU uloženo několik dopisů J. Uzla Čapkovi, které jsou plné úcty a upřímného obdivu.⁴ V předmluvě k vydání *Úvodu do Evangelia přírody*, stručného výtahu z knihy *Příroda evangelium*, pak nakladatel uvádí, že „Uzlův spis vzbudil vřelé sympatie například našich reformátorů profesora Dr. Alexandra Batka a Dr. Norberta Čapka, zakladatele Svobodného bratrství“.⁵ Uzel sám zase ve svém díle nepřímou odkazuje na Čapkovo oblíbené heslo *žít sub specie aeternitatis*, když v souvislosti se svým tvrzením, že z hlediska duchovního je pro nás důležitá jediné přítomnost, nikoli vidina rájů či nadpozemských posmrtných světů, píše: „Nebojme se přijmout tuto nauku o pouhé přítomnosti, vždyť víte, že se máme, podle slov našeho velikého učitele [Čapka?!] na všechno dívat se stanoviska věčnosti.“⁶

Zbývá ještě upřesnit formální vztah Jindřicha Uzla k unitářství. Z korespondence je zjev-

3 Prof. Dr. Jindřich Uzel [nekrolog], *Cesty světla*, roč. 2, 1946, č. 6, s. 101.

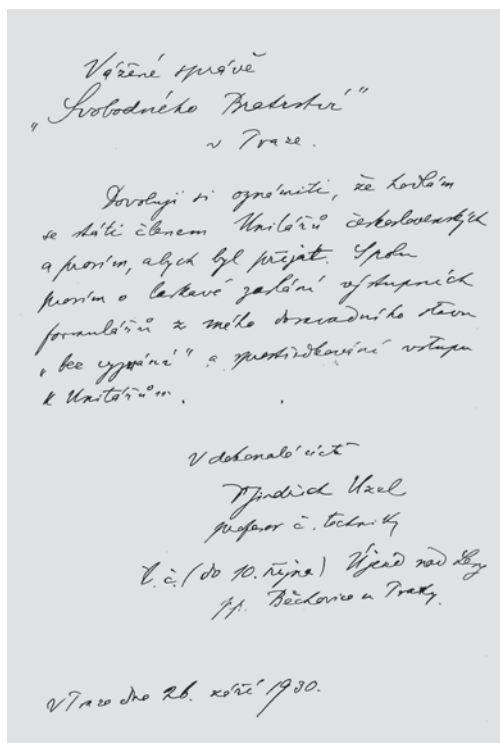
4 Začínají například oslovením: Milému a vzácnému bratru nebo slovy Velevážený pane doktore a podobně.

5 J. Uzel, *Úvod do evangelia přírody*, Praha 1930, Předmluva nakladatele. Čapek se k dílu *Příroda evangelium* dostal nejpozději roku 1929, tedy tři roky po vydání, kdy mu sám Jindřich Uzel zaslal separát svého článku Vývoj sebeurčování uveřejněného v časopisu *Vesmír* roku 1929 (který je v podstatě totožný s padesáti tezemi vydanými rok poté knižně pod názvem *Úvod do evangelia přírody*) s vlastnoručním připsáním, že o vyšších ctnostech se může více dočíst právě v knize *Příroda evangelium*. Zaslání separátu je datováno 31. 12. 1929. (Archiv NSČU, NFC, úložný box 30.) Uzel pak Čapkovi dedikoval i kapitolu Estetika, dodatečně dopsanou pro knihu *Příroda evangelium*, kterou publikoval roku 1929 v uměleckém měsíčníku *Dílo* (Dílo, roč. 21, č. 5–6, s. 53–56.) Ona dedikace působí velmi tajemně, posuďte sami: „Milému a vzácnému bratru, panu Dr. Norbertu Čapkovi, věnuje tuto jím zachráněnou kapitolu autor.“ Do knihy v tištěné podobě však již doplněna nebyla, nikdy totiž nedošlo k jejímu druhému vydání.

6 J. Uzel, *Příroda evangelium zdraví, krásy a svobody člověka*. Praha, b. d., s. 15.

1 Termín eubiotika, česky nazývaná dobrožilství, vznikl spojením řeckých slov eu (dobře) a bios (život). Založil ji ve 20. letech 20. století MUDr. Stanislav Růžička a hlásilo se k ní mnoho zajímavých osobností tehdejší doby, od lékařů po spisovatele. Smyslem eubiotiky bylo, zjednodušeně řečeno, upozorňovat na rizika nezdravého života ve městech a směřovat k vyrovnanému a zdravému životu v blízkém kontaktu s přírodou.

2 Jindřich Uzel, *Příroda evangelium*, Praha 1926, s. 7. Přesto přiznává určité vlivy, zejména filozofické učení George Berkeleyho a Gottfrieda Wilhelma Leibnize.

Dopis Jindřicha Uzla představitelům Svobodného bratrství, v němž žádá o přijetí k unitářům.

Datováno 26. 9. 1930.

(Archiv NSČU.)

né, že se hrdě hlásil již k Svobodnému bratrství, viz například jeho slova: „když jsem viděl, jak prof. Batěk, kterého si velmi vážím, se sblížil se Svobodným bratrstvím, k němuž já ideově náležím [...]“⁷ nebo: „Svobodné bratrství jest oázou ve vyprahlé poušti nynějšího života. Ze studánky v té oáze jsem se také já často napil [...]“⁸ Avšak z archivních podkladů nevyplývá, zda byl již tehdy členem tohoto hnutí. Je však jisté, že se ještě před ustavujícím sněmem Náboženské společnosti československých unitářů rozhodl stát unitářem: „Dovoluji si oznámiti, že hodlám se státi členem Unitářů československých, a prosím, abych byl přijat. Spolu prosím o laskavé zaslání výstupních formulářů z mého dosavadního stavu „bez vyznání“ a zprostředko-

vání vstupu k Unitářům.“⁹ Zajímavá je u tohoto dopisu zpětná vazba. V Archivu NSČU je totiž uložen i svazek Čapkovy rukopisné přípravy k projevu, jenž přednesl na ustavujícím sněmu, a zde hned na první straně, po bodech 1 (o tom, že to je jedna z velkých chvil v dějinách českého národa) a 2 (věnovanému rozvedení otázek: Co jsi? Bratr? Sestra? Evangelík? Unitář!), následuje poznámka: „Prof. Uzel dal podnět „bez vyznání!“¹⁰ Je tedy zřejmé, že i pro Čapka byl Jindřich Uzel důležitým člověkem, kterého chtěl mít mezi unitáři.

Z archivních materiálů není známo, že by J. Uzel unitářskou společnost někdy později dobrovolně opustil, spíše je pravděpodobný předpoklad, že byl naším členem až do své smrti. Svědčí pro to i jeho články a drobné diskusní příspěvky publikované v unitářském časopise *Cesty světla* z let 1945 a 1946.

Nyní však již pojďme stručně představit základ Uzlova filozofického díla, kterému dal ve svém stěžejním spise název *Příroda evangeliem*.

Věnujme se nejprve objasnění podstaty názvu, který může možná někomu připadat nadnesený a příliš patetický. Jeho smysl sice čtenář knihy od počátku četby tuší, ale na precizní výklad narazí až v kapitole II. Filosofie. Její základ věnoval J. Uzel úvahám o tom, co je pravda. Nejprve stručně a jasně uvádí, že je to „poznany skutečný stav věcí“¹¹ ale zároveň doplňuje, že kvůli našim omezeným možnostem vnímání je lidské poznávání vždy nedokonalé a omezené, a to i pro nejpokročilejší z nás. O jeho úrovni rozhodují naše duševní kvality a zároveň všeobecný stupeň vývoje. Nicméně Uzel tvrdí, že z přírody a jejího řádu je pro nás všechny patrný a rozpoznatelný plán se zřetelnými účely a jasně určenými cíli, z něhož lze snadno pochopit, že v ní kontinuálně probíhá vývoj a existuje příčinnost. Toto prvotní snad-

9 V Praze, dne 26. září 1930. Archiv NSČU, kart. 33, Svobodné bratrství, složka SSB – korespondence, 1932. Ze zápisu z ustavující schůze NSČSU v říjnu 1930 je pak dle podpisového archu patrné, že se jí J. Uzel účastnil.

10 Archiv NSČU, NFC, úložný box 30, dokument I. Sněm 2-X-1930, soubor Čapkových rukopisných poznámek, formát A5.

11 J. Uzel, *Příroda evangeliem*, s. 41.

7 Archiv NSČU, NFC, úložný box 34, korespondence.

8 Archiv NSČU, kart. 33, Svobodné bratrství, složka SSB – korespondence, 1932.

né poznání nás motivuje k poznávání dalšímu a hlubšímu – proto existuje vývoj ve vědě. Stručně řečeno: Ohlížíme-li se zpět, dojdeme k prapříčině, na opačném pólu je pak „neko- nečně v budoucnosti vzdálený cíl veškerého dění“.¹² Čas mezi tím je relativní.

Poznávání pravdy označuje J. Uzel za noření se do absolutna, nahlédání směrem k věčnosti: „Čím je náš duševní život intenzivnější, tím více se noříme, odvrhující čas, do věčnosti, to jest pronikáme blíže k absolutnu – zdroji pravdy.“¹³ K poznávání je nám dán rozum i cit.

Poznané subjektivní pravdě říká hluboké přesvědčení, nikoli pravda, tento termín používá jen o oné pravdě absolutní. Nás však nemá rmoutit, že pravda je nedosažitelná, musíme mít na vědomí, že „účelem totiž není vědět, ale zvědět“.¹⁴ Ovšem absolutno si můžeme alespoň trochu přiblížit tím, že pro něj analogicky odvodíme stejné vlastnosti, jaké nacházíme v přírodě a kterými ji můžeme po vědecké stránce charakterizovat, jen jim přiřadíme absolutní hodnoty. Složitost a rozmanitost (veškeré hmoty) se tak pomalu mění v jednoduchost, prostor (existence v prostoru) ve vesmírnost, čas (existence v čase) ve věčnost, vývoj ve stálost, síla (z hlediska fyzikálního) v dokonalou vůli. Docházíme tak spolu s J. Uzlem k tomu, že řád přírody, který můžeme pozorovat a vnímat, se mění v princip vesmíru, v Boha – chcete-li. Pak tedy lze zároveň říci, že jeho vůle se nám skrže ony jmenované a námi poznatelné a poznávané veličiny zpětně jeví právě jako onen přírodní řád. Proto můžeme přírodu dle Uzlova názoru označit evangeliem v původním smyslu tohoto slova, tedy dobrou zprávou či radostnou zvěstí, zvěstí o Bohu-principu vesmíru.

Na jiném místě knihy Uzel dokládá, že přírodní řád je dokonalý a všechny věci, které se v něm dějí – ačkoli člověku nemusejí připadat na první pohled spravedlivé, například zabít či smrt tvora nebo rostliny –, stanou-li se v souladu s oním řádem, mají svůj nezastupitelný význam pro fungování a vývoj celku. Dokazuje to na příkladu džungle, kterou měl na Cejlonu

Obálka knihy *Příroda evangeliem*.
(Archiv KLK.)

možnost sám důkladně poznat. Ta může v člověku nejprve mylně vzbuzovat pocit místa, kde panuje jen nelítostný boj o přežití, při bližším a důkladnějším pozorování však zjistí, je to naopak velmi složité společenství existující na principu pospolitosti a vzájemné pomoci směřující k účelnosti a kde je vše vhodně využíváno ve prospěch funkčnosti celku.

Dovolí si tak závěrem říci, že: „Onen úžasný rej dějů přírodních odehrává se však, jak se zdá, za tím účelem, aby všechno šlo vývojem kupředu a aby dosažena byla na nejvyšším jeho stupni schopnost k mravnosti, a to vlastní silou.“

Řád v přírodě tedy, kterým jsou tvorové vedeni k pokroku sebeurčením a vlastní zásluhou, takže nejvyšší z nich stávají se schopnými mravního jednání, ten řád je zajiště dokonalý.¹⁵ Za zmínku stojí i kapitola, která je poeticky nazvána Trojí květ života. Jindřich Uzel se v ní věnuje nejprve bílému květu ctnosti. „Ctnostné jest uvědomělé a dobrovolné jednání dle přírodního řádu“,¹⁶ v němž na jednu stranu nesmíme zneužívat své přirozené pudy a potřeby, ale na stranu druhou se jich nemáme ani odříkat a potlačovat je. Lidé mohou, díky tomu že si uvědomují svou svobodu vůle a mají schopnost

12 J. Uzel, *Příroda evangeliem*, s. 15.

13 Tamtéž, s. 43.

14 Tamtéž, s. 48. Velmi unitářské tvrzení.

15 J. Uzel, *Příroda evangeliem*, s. 15.

16 Tamtéž, s. 17.

sebereflexe, vnímat oba tyto extrémy a hledat střídou a přirozenou rovnováhu. Proto se u nich jako u jediného živočišného druhu objevuje ctnost jako vlastnost. Dalším květem života označuje J. Uzel modrý květ štěstí. „Štěstí spočívá v procitování budoucích radostí. Šťastným býtí tedy znamená těšit se na něco.“¹⁷ Zvláštností štěstí je, že jeho intenzita je neuvěřitelně subjektivní. Ovšem nesmíme zapomínat, že štěstí není hlavním úkolem člověka, pak by ztrácelo smysl i účinnost, je jen kořením života. Posledním květem života je podle Uzla rudý květ lásky včetně lásky pohlavní, jejíž důležitost v souladu s tím, co říká o ctnosti, nijak nepopírá. Uvádí jen, že člověk by měl mít stále na zřeteli, že pokud má žít v souladu s řádem, který ho přesahuje, musí používat rozum i cit. Tedy oddává-li se lásce, musí si být vědom, že může mít potomky a musí být srozuměn s tím, že se o ně bude muset starat, jak nejlépe dovede. Pak je vše v naprostém pořádku a přirozené.

Ještě se na závěr zastavme u kapitoly nazvané Ethika, kde Jindřich Uzel mimo jiné píše o svobodné vůli a v té souvislosti i o náboženství. Dovolím si na tomto místě citovat delší úvahu, k níž J. Uzel ohledně náboženství došel, protože myslím, že může být mnohému unitáři i dnes inspirací.

„Náboženství odpovídá vědě a umění. Věda se týká fyzikální a rozumové stránky života [...], náboženství se týká ethické a umění estetické jeho stránky. Tím jest vytčen správný poměr mezi náboženstvím, vědou a uměním. Jsou rovnoprávné a týkají se jenom různých stránek světa, respektive různých stránek naší činnosti duševní. Účel vědy jest hledání pravdy, účel náboženství jest snaha dosáhnout dobra a účel umění jest vyjadřovat krásno. Vrcholný účel náboženství, vědy a umění jest pak přibližovat se zdroji dobra, pravdy a krásy, Bohu, což jest umožněno svobodou vůle ve světě ethickém, svobodným myšlením ve světě vědeckém a svobodným citěním ve světě estetickém.“¹⁸

Osobně bych tento Uzlův názor na princip fungování lidského světa považovala za ústřední bod celého jeho myslitelského díla. Mnoha

církvím a náboženským proudům může připadat rouhačské (a některým unitářům třeba mylné) jeho sdělení, že pravdu hledá věda, zatímco účelem náboženství je dosahovat dobra, jelikož považují za hlavní (a mnohdy jedinou) cestu k pravdě právě náboženství. Nicméně je obecně známo, že zrovna nezvratitelné přesvědčení o tom, že náboženství přináší pravdu, může být (a častokrát ve vzdálenější i blízké minulosti bylo) jednou z příčin nesnášenlivosti a konfliktů. Naopak, přenecháme-li hledání pravdy vědě, s důvěrou v její objektivitu, nestálý pokrok, a tudíž stále otevřenou možnost revidování zastaralých či překonaných závěrů, pokračujeme v poznávání směrem k absolutnu tím nejlepším způsobem. Budeme-li k tomu vnímat náboženství jako cestu k dosažení dobra a umění navíc jako svobodnou cestu ke krásě, pak myslím přesně naplňujeme to, co se skrývá pod pojmem tolerantní a svobodomyslná víra. To je odkaz, pro nějž stojí za to si Jindřicha Uzla, dnes již nepříliš známého vědce a unitáře, připomenout jako příklad člověka, jehož názory a dílo velmi dobře vystihují, jak konkrétně může vypadat liberalismus v náboženství.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY:

Janko, Jan. *Jindřich Uzel, 130 let od narození*. <http://abiko.avcr.cz/archiv/1998/7/obsah/jindrich-uzel-130-let-od-narozeni.html>. (Citováno 16. 4. 2012.)

Uzel, Jindřich. *Úvod do evangelia přírody*. Praha: B. Kočí 1930.

Uzel, Jindřich. *Příroda evangeliem zdraví, krásy a svobody člověka*. Praha: Čsl. eubiotická společnost zdravotnická, b. d.

Uzel, Jindřich. *Příroda evangeliem*. Praha: B. Kočí 1930.

Uzel, Jindřich. Ctnost a hřích. *Cesty světla*, roč. 1, 1945, č. 2, s. 27n.

Prof. Dr. Jindřich Uzel. [Nekrolog.] *Cesty světla*, roč. 2, 1946, č. 6, s. 101.

Archiv NSČU:

Kart. 9, prezenční listiny ustavujícího sněmu unitářů československých 2. 10. 1930.

Kart. 33, Svobodné bratrství, složka SSB – korespondence, 1932.

NFC, úložný box 30, korespondence přijatá N. F. Čapkem.

NFC, úložný box 34, abecedně řazená korespondence přijatá N. F. Čapkem.

17 J. Uzel, *Příroda evangeliem*, s. 23.

18 Tamtéž, s. 134.

Nadějná teorie pro hlubší poznávání vesmíru

Rozhovor s fyzikem Martinem Schnablem

Když jsme pro toto číslo časopisu hledali vhodná a zajímavá témata, objevilo se mezi navrženými i téma na první pohled nečekané: Nejnovější teorie vzniku vesmíru. Ještě překvapivější však bylo, že o něj byl v redakční radě projevěn značný zájem. A nakonec proč ne? Unitáře přece vždycky zajímal vědecký pokrok a aktuální stav lidského poznání.

Začali jsme tedy přemýšlet, jakým způsobem toto téma našim čtenářům předložit, aniž bychom se dopustili nějakého zavádějícího zjednodušování nebo aniž bychom je odradili odbornou náročností či příliš úzkou specifikací textu. Nakonec jsme zvolili formu rozhovoru s člověkem, který se již od vysokoškolských studií zabývá důležitým výzkumem, jehož výsledky by v budoucnosti mimo jiné mohly přispět k objasnění mnohých procesů vývoje vesmíru. Ještě je důležité uvést, že tento vědec je Čech a jeho práce má na poli současné světové fyziky značné renomé. Dovolte oficiálně představit Martina Schnabla.

Mgr. Martin Schnabl, Ph.D., (narozen 1973) je světově známým vědcem zabývajícím se fyzikou vysokých energií, což se dá zjednodušeně vysvětlit jako studium vlastností a struktury nejmenších stavebních částic vesmíru včetně jejich silového působení a významu ve fyzikálních procesech. Většinu veřejnosti by však spíše než tento popis mohla zaujmout skutečnost, že výsledky tohoto výzkumu pravděpodobně v budoucnu pomohou podrobněji objasnit například to, co se dělo při takzvaném Velkém třesku při vzniku vesmíru nebo lépe popsat existenci černých děr. Struny se podle této teorie rozechvěly v okamžiku, kdy vznikl vesmír.

M. Schnabl vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Karlovy, poté ve studiu pokračoval na univerzitě v Terstu, na Massachusetts Institute of Technology v Bostonu a nakonec na Princeton's Institute for Advanced Study, velmi prestižním pracovišti v daném oboru. Nyní působí ve Fyzikálním ústavu AV ČR a řeší pětiletý mezinárodní výzkumný grant. S rodinou žije v Říčanech u Prahy.

Jste úspěšným vědcem a poměrně velmi mladý jste se prosadil i v mezinárodním měřítku. Jak moc je to v současné fyzice (ať již u nás či v zahraničí) běžné? Je dnes časté, že se ve špičce oboru pohybuje v podstatě již student, nebo je to stále spíše výjimka?

Mladí lidé jsou téměř vždy ve výhodě, z mnoha důvodů. Myslí jim to rychleji, mohou se lépe koncentrovat na práci, protože fyziky zvládnou větší nápor a také většinou ještě nemají rodiny (není neobvyklé pracovat v naprostém pohroužení až dvaasedmdesát hodin týdně). Kromě toho mají příležitost vrhnout se na nějakou velkou výzvu bez přílišné svazujících představ o tom, jak by řešení daného problému mělo vypadat. Lidé, kteří ve vědě něco dokázali, většinou s prvními významnými pracemi přišli po dvacátém roku života. O takovéto mladé lidi se pak mohou přetahovat prestižní americké univerzity. Říci ale, že patří ke špičce celého oboru, je trochu nadnesené, protože ještě většinou nemají takový rozhled. Stává se dost často, že třeba některý doktorand napíše práci, za kterou je pak po letech odměněn i Nobelovou cenou ale v té době již nic moc v oboru neznamená.

Kdy Vás fyzika začala zajímat natolik, že jste se jí rozhodl věnovat svůj profesní život? Co Vás na tomto oboru tehdy (v dětství, dospívání) zaujalo?

Mě v dětství bavila spíše matematika. Po pravdě přepočítávat litry na centimetry krychlové nebo zkoumat pohyb těles po nakloněné rovině není moc záživné. Vždy mě bavilo počítat něco, co na první pohled vypadalo velice obtížně, ale dal se najít nějaký elegantní trik jak

na to přijít. Také mě bavilo spekulovat o tom, jak vypadá svět na nejmenších vzdálenostech. Až na gymnáziu jsem přišel na to, že teoretická fyzika je přesně to, co hledám a co mě bude bavit nejvíc. Dostaly se mi do rukou nějaké knížky a zjistil jsem, že čistá matematika je na mě moc formální a pracná, bránící kreativnímu rozletu.

Váš vědecký výzkum je vlastně od počátku zaměřený na oblast teorie strun, strunového pole. Je možné laikům nějakým obecným a zjednodušeným způsobem popsat, co jsou ony struny a proč jsou pro budoucnost tak zajímavé?

Struna je jednorozměrným zobecněním bodové (nula rozměrné) elementární částice. Proton například samozřejmě nějaký rozměr má, ale skutečně elementární částice jako kvarky nebo známější elektrony mají bodovou povahu. Hlavním tvrzením teorie strun je, že všechny elementární částice jsou projevy jednoho typu struny, v určitém vibračním stavu. Teorie strunných polí je pak teorie, která popisuje kvantově mechanický vznik a zánik těchto strun, podobně jako kvantová elektrodynamika popisuje emise fotonů elektrony, anihilaci elektronů a positronů, nebo naopak tvorbu takovýchto párů v silném elektromagnetickém poli.

Jaký byl Váš první velký příspěvek v této oblasti, kterým jste se vešel ve známost na světové úrovni?

Pokud jste na seriózní univerzitě, a já jsem začínal na Matematicko-fyzikální fakultě, tak si v podstatě každého příspěvku někdo všimne. Jde o to, kde nastavíte hranici toho, co znamená světovost. Již mého úplně prvního článku pod vedením profesora Hořejšího si všiml profesor Roman Jackiw z MIT¹ navrhovaný na Nobelovu cenu. Je to pěkný článek, ale vzhledem k tomu, že za těch patnáct let získal celkem něco přes deset citací, bych jej za světový nepokládal. Můj stěžejní článek je z roku 2005, kdy jsem pln nápadů z MIT měl čas a klid na práci v CERNu² u Ženevy. V tom článku se mi podařilo vyřešit dvacet let otevřený problém matematického

popisu kondenzace tachyonů.³ Bylo to podobně překvapující, jako kdybyste z rovnic hydrodynamiky popisující proudění vody přišli na to, že existuje také pevná fáze, tedy led.

Zatím nejvíc se o Vás, myslím, psalo v souvislosti s udělením ceny pro mladé vědce EURYI (European Young Investigator Awards) v roce 2007, díky níž jste získal i grant ve výši sedm set padesát pět tisíc eur na další, pěti-letý výzkum v oblasti teorie strun. V té souvislosti mnoho lidí jistě potěšilo i to, že jste si jako místo jeho řešení vybral Fyzikální ústav AV ČR. Nicméně od té doby musela Vaše práce zase hodně pokročit a informace o ní se na veřejnost už příliš nedostávají (pochoptitelně, málokdo je takovým odborníkem, aby její výsledky dokázal ocenit). Můžete tedy aspoň stručně říci, jak se Vám daří naplňovat cíle, které jste si pro tento výzkum dal?

Ze začátku za mnou chodila jedna paní redaktorka co pár měsíců a zajímala se o to, jak pokračuji a co jsem již vybádal. Tehdy byla spousta práce i takové té administrativní, pořizování vybavení, přijímání nových členů týmu a podobně, takže jsem se na výzkum nemohl ideálně soustředit, nové výsledky moc nepřicházely, a když, tak spíše takové dílčí výsledky, o kterých se špatně referuje. Pak tedy přestala chodit a dnes již dělá někde jinde. Teď je to lepší, zrovna dopisujeme asi nejvýznamnější článek za poslední čtyři roky, kde ukazujeme jak vyextrahovat zajímavou fyziku z rovnic teorie strunového pole, a našli jsme také překvapivě souvislosti s teorií konformních polí ve dvou dimenzích.

Už jste přemýšlel o tom, co dál, až dokončíte stávající grant? (Zdali zůstanete se svou prací v Čechách, či plánujete další působení v zahraničí; budete dál pokračovat v začatém výzkumu, nebo změníte téma a podobně.)

Do zahraničí plánuji vyrazit asi tak na půl roku, změnit dočasně prostředí, načerpat inspiraci a navázat novou spoluprací. Dlouhodobě však plánuji zůstat v Čechách. Budu se muset poohlédnout po dalším evropském grantu.

1 Massachusetts Institute of Technology.

2 Evropská organizace pro jaderný výzkum.

3 Tachyony jsou hypotetickými částicemi pohybujícími se nadsvětelnou rychlostí.

Vzhledem k tomu, že jsem náš tým zakládal z evropských peněz v době neustálého snižování prostředků, které Akademie věd získává ze státního rozpočtu, ústav není schopen převzít financování celého našeho týmu.

Teorie strun a jejich působení zatím čeká na své experimentální potvrzení. Jak dlouho takové ověření může trvat? Kdy bude podle Vašeho názoru možné prohlásit výsledky, k nimž vědci včetně Vás v této oblasti došli, za jednoznačně platné?

Teorii strun je těžké vyvrátit, protože se zdá, že veškeré základní konstanty vesmíru vysvětluje jako environmentální parametry. Nikdo nepochybuje o tom, že například vzdálenost Země od Slunce, ač důležitá pro život na Zemi, není odvoditelná z nějakých základních rovnic a že nemůže být rovná ničemu jinému. Podobně teorie strun dovoluje tolik různých možností pro různé konstanty, až ztrácí prediktivní schopnosti. Spousta lidí však doufá, že se přece jen najde něco, co ji netriviálním způsobem potvrdí. Nezávisle na tomto, teorie strun má obrovský význam pro rozvoj mnoha oblastí matematiky.

Ještě dovolu dotázat se v souvislosti se strunami na jejich možnou roli v raném formování vesmíru při Velkém třesku: Jaká podle Vašeho poznání byla či mohla být? (Pokud se to dá říci zjednodušeně, pro běžného čtenáře.)

Pokus o popis velice raného vesmíru (do zhruba 10^{-43} sekund po velkém třesku) pomocí již dříve známé kvantové teorie pole, která je založená na částicích, vede k ohromným fluktuacím v geometrii prostoročasu, a v důsledku toho k závažným vnitřním nesrovnalostem teorie. Teorie strun takovéto chování většinou uvádí do souladu a nekonzistencím se elegantně vyhýbá. Definitivní popis ale ještě nemáme.

Už se o strunách píše v současných učebnicích fyziky pro střední školy?

Nevím o tom, ale odstaveček v učebnici pro studenty posledního ročníku gymnázií by si určitě zasloužily. Spíše proto, aby si studenti dokázali tuto teorii zařadit na správné místo, když si o ní přečtou v novinách, než aby jí porozuměli. Vždyť i mnohem jednodušší kvantová

mechanika se například na Matematicko-fyzikální fakultě vykládá až ve druhém nebo třetím ročníku.

Co je váš vědecký cíl-sen?

Ta práce z roku 2005 byla mým naplněným snem. Teď mám několik menších konkrétních postupně se naplňujících snů. Ne zcela konkrétním, vzdáleným snem je najít pistoli, ze které se ještě kouří, tedy jasné důkazy které by dokázaly platnost, či neplatnost teorie strun.

Čím si od práce nejlépe odpočinete, vyčistíte hlavu, doplníte síly?

Odpočívát moc neumím, od pondělí do pátku každý den strávím v práci i s cestou téměř dvanáct hodin, pak jsem chvíli s rodinou. O víkendech podle sezóny, jezdíme moc rádi na lyže, v létě na hory, do přírody, občas na kolo nebo do bazénu, když je ošklivě. Dřív jsem strašně rád lezl na skály, ale k tomu se dostávám čím dál tím méně. Takže přírodou a sportem.

Když jste se domlouvali na možnosti rozhovoru, vyplynul z e-mailové korespondence fakt, že Vám víra ve smyslu náboženském, není cizí. Dovolte tedy zeptat se i v této souvislosti. Mohou být podle Vašeho názoru věda a víra pro člověka v harmonii? Není víra ve vašem profesním světě, v němž musí být vše přesné, logicky a matematicky podložené a ještě ověřené experimenty, rušivým prvkem? Nebo je to naopak?

Jsou lidé, kteří z bible nebo jiné své posvátné knihy, vyčtou přesně, jak vesmír funguje, jak přesně byl stvořen, a nedovedou si připustit, že by se věci mohly mít jinak, než se jim na první pohled jeví. Jiní si zase z vědy vyvodí, že Bůh není pro popis vesmíru potřeba, a proto neexistuje. Oba tyto přístupy jsou samozřejmě překážkou k uchopení toho druhého. Já osobně se ve fyzice zcela zásadně snažím oprostit od jakýchkoliv náboženských či nenáboženských dogmat, ale zároveň i hledat skuliny v již přijatých vědeckých vysvětleních. Ke každému faktu si nastuduji a pamatuji i to, jak se k němu došlo a jak by jej šlo případně jednou zpochybnit. Harmonii nalézám v tom, že nepředstavitelná elegance a nádhra zákonů vesmíru svědčí o tom, kdo je vymyslel a stvořil podle nich svět.

IARF – z dějin Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu

Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu¹ (*The International Association for Religious Freedom*, dále v textu označována již jen zžitou zkratkou IARF), je nejstarší nadnárodní organizací sdružující církve a náboženské společnosti či společenství, pro něž je společným znakem důraz kladený na náboženskou svobodomyšlnost a toleranci. Její historický příběh se začal odvíjet v podstatě s příchodem 20. století na území Spojených států amerických a Evropy. Situace kolem víry a ztotožňování se s náboženstvím, zejména v jeho klasických podobách, byla tehdy svým způsobem napjatá: Spolu s končícím „dlouhým“ 19. stoletím a nástupem moderní doby lidé častěji než dosud hledali nové hodnoty a moderní pojetí i v otázkách víry, výrazně vzrostla také četnost používání slova ateismus a s tím i názoru, že náboženství je pro tehdejšího emancipovaného člověka vlastně zbytečné. Tento stav obecně nahrával rozvoji těch náboženských směrů, které byly ve svém principu liberální, tedy vstřícné k vývoji lidského poznání, otevřené k diskusím a polemikám, nesvázané dogmaty a závaznými předpisy věrouky. Na území severní Ameriky to byly jednoznačně unitářství a univerzalismus, v Evropě se začaly výrazněji prosazovat svobodomyšlnější reformní proudy v rámci křesťanství.

Počátek 20. století lze navíc označit jako dobu, v níž si mnoho lidí začalo více a lépe (a často vůbec poprvé v dějinách civilizace) uvědomovat určitou jednotu světa a lidství jako celku, a tudíž zkoušelo i v náboženství hledat hodnoty, které dnes označujeme slovem globální – tedy obecně celosvětově platné, jako toleranci a porozumění mezi různými národy a duchovními přístupy světa. To logicky předznamenávalo volání po organizaci, která by svým nadnárodním charakterem k něčemu podobnému vyzývala, toto vyjadřovala a zaštiťovala. Půda tedy byla připravená.

Nejhlubší kořeny dnešní IARF musíme hledat už v roce 1900 v americkém Bostonu, kde se 25. května sešli na svém výročním 75. setkání zástupci American Unitarian Association (Americké unitářské asociace) a dohodli se mimo jiné na ustavení otevřeného nadnárodního sdružení, které už tehdy neslo základní rysy dnešní asociace IARF, ale vzniklo pod názvem International Council of Unitarian and Other Liberal Religious Thinkers and Workers (Mezinárodní rada unitářských a jiných liberálních náboženských myslitelů a pracovníků).

Cílem této rady, jak stálo v prohlášení jejich zakladatelů, mělo být zahájení, otevření komunikace s náboženskými organizacemi a společenstvími z jakýchkoli zemí, které se snaží o čisté a svobodné náboženství, a zvýšení přátelství a spolupráce mezi nimi. Prvním prezidentem rady byl Joseph Estlin Carpenter, anglický unitář, profesor teologie a religionistiky na Manchester College v Oxfordu. Generálním tajemníkem a asi nejvýraznější osobností v prvních dvou desetiletích byl pak Charles William Wendte, americký unitářský duchovní (a jedna z nejvýraznějších světových osobností, jež se zasloužily o vznik a vývoj fenoménu mezináboženské spolupráce a porozumění), který mimo jiné pomohl již v roce 1893 zorganizovat Světový parlament náboženství v Chicagu. První výkonný výbor zahrnoval ještě deset dalších mužů: čtyři z Holandska, dva ze Švýcarska a po jednom zástupci z Francie, Německa a Maďarska.

První kongres nově vzniklé organizace se konal v Londýně v květnu 1901 na základě pozvání Britské a zahraniční unitářské asociace (British and Foreign Unitarian Association). Trval tři dny a jeho zasedání se účastnilo téměř dva tisíce osob. Po kongresu bylo v mladé or-

¹ Informace byly čerpány především z článku: Robert Traer, A Short History of the IARF, <http://www.oocities.org/~iarf/shorthistory.html>. (Citováno 20. 4. 2012.)

ganizaci registrováno již jednadvacet různých náboženských skupin z patnácti zemí (vesměs z Evropy a Spojených států, ačkoli na kongresu bylo zastoupeno i například indické hnutí Brahma Samaj a předneseny pozdravy zaslané liberálními náboženskými skupinami z Japonska). Záznam o průběhu jednání Rady byl publikován pod názvem *Liberálně náboženské myšlení na počátku dvacátého století*.

Druhý kongres se konal v září 1903 v Amsterdamu pod názvem *Náboženští svobodní myslitelé* (Religious Free-thinkers) a byl hostěn sdružením liberálních duchovních Holandska. Byla tak zahájena dvouletá periodicitu mezi jednotlivými akcemi. Třetí kongres se uskutečnil v Ženevě roku 1905 pod názvem *Kongres náboženských a progresivních křesťanů*. Jako zajímavost uvedme, že se ho zúčastnilo i několik římských katolíků a v evropských novinách se o něm objevilo více než čtyři sta zpráv. Oficiálně se jej zúčastilo 568 delegátů.

Po následujících dvou letech se kongres vrátil do Bostonu a patřil těm s největší účastí – registrováno bylo a účastnický poplatek zaplatilo 2390 osob (z nichž ovšem převážná většina pocházela z USA, jen 172 delegátů bylo z jiných kontinentů). Zastoupeny byly tentokrát také Asie a Austrálie. Poprvé se představili i zastánci liberálních proudů islámu. Již zde se ukázalo, že podle toho, kde se kongresy konaly, převažovalo v jejich duchu buď unitářství (USA), nebo liberální křesťanství (Evropa). Tato polarita se později ukáže jako jeden z velmi těžko odstranitelných negativních jevů na společné cestě, ale nepřebíhejme. Kongres v Bostonu 1907 byl důležitý i proto, že účastníci poprvé přijali oficiální prohlášení o liberálním náboženství, v němž byly určitým způsobem vytyčeny jeho principy, na nichž se delegáti napříč světem shodli. Z prohlášení citujeme: „Liberalismus je pro nás rozpoložení, přístup myslí, dispozice srdce k pravdě. Liberalismus je nadřazenost ducha nad literou v náboženství. Je to mysl ve stavu růstu, a to jej odlišuje od ortodoxie, což je typ myšlení, který přestal růst a rozvíjet se, který přijímá definitivnost v náboženství, a tvrdí, že jeho názory jsou neomylné.“ Pro doplnění ještě krátce z projevu CH. Wendteho: „Pravý liberál nejenže mluví pravdu, ale říká ji s láskou

[...] v jeho očích může být jen jeden neodpustitelný hřích, a to srdce bez lásky a netolerantní mysl.“ Na kongresu dokonce veřejně vystoupilo i několik žen, z těch slavnějších jmenujme například Julii Ward Howeovou z Bostonu.

Pátý kongres se konal 1910 v Berlíně. Jedním z jeho zásadních výsledků byla změna názvu Rady, tak aby název více odpovídal postupně prodělané proměně – unitáři byli dříve ve většině, ale liberální, nebo chcete-li svobodní křesťané zejména z Evropy získávali od poloviny prvního desetiletí 20. století čím dál četnější a vlivnější zastoupení. Výkonný výbor navrhl, aby jméno již explicitně neodkazovalo na unitáře a po dvou pracovních schůzkách se rozhodl navrhnout nový název: International Congress of Free Christians and Other Religious Liberals (Světový kongres svobodného křesťanství a pokrokových náboženství), který byl vcelku jednomyslně schválen. Dá se říci, že deset let po založení se původně unitářský projekt vyprofiloval do podoby mezinárodního společenství s vizí nejen náboženské svobody, tolerance a spolupráce mezi náboženskými skupinami, ale i se zájmem o práva menšinových náboženských hnutí a obecně o lidská práva včetně záležitostí genderových (v rámci této organizace byl od počátku veřejně dáván najevo respekt k postavení žen), tedy i s významným přesahem do sociální sféry. Můžeme říci, že již tehdy byly hlavní cíle organizace v podstatě velmi blízké tomu, co IARF reprezentuje i v současnosti.

Šestý a poslední předválečný kongres byl uspořádán v Paříži v roce 1913. Těsně po válce se pak konala dvě menší setkání: 1920 opět v Bostonu a následně 1922 v nizozemském Leydenu. Toto setkání je pro nás dost významné, neboť se jej poprvé účastnila delegace z Československa, a to pod vedením N. F. Čapka, který zde také pronesl oficiální projev (v němčině). Jeho ústřední myšlenkou bylo založit úsilí o znovuzrození svobody v Evropě zejména na práci s mládeží a Čapek jím údajně posluchače velmi nadchl. O rok později byla při organizaci opravdu založena sekce pro mládež pod názvem Leiden International Bureau, později zvaná International Religious Fellowship (Mezinárodní náboženské přátelství). Stojí za to zmínit i fakt, že v prosinci 1922 vyšlo první číslo kongresové-

Z jednání delegátů 7. Světového kongresu svobodného křesťanství a pokrokových náboženství, který se uskutečnil v září 1927 v Praze. Organizovala jej Společnost Svobodného bratrství. (Foto Archiv NSČU.)

ho časopisu – Bulletinu Mezinárodního kongresu svobodných křesťanů a pokrokových náboženství, jenž později získal značnou prestiž.

Nicméně ještě několik let trvalo, než došlo k oživení aktivit organizace v předválečné šíři. Vysvětlení je logické. První světová válka zasáhla drastickým způsobem předválečné pokrokové a kladné vidění světa, u mnoha lidí způsobila na prostou deziluzi, vystřízlivění z myšlenek o pozitivním vývoji světa i lidstva a tohoto pocitu zmaru, marnosti se nebylo možné snadno ani rychle zbavit. Naděje a plány mnohých z těch, co se horlivě účastnili mezinárodních snah na podporu tolerance a porozumění, byly otřeseny a zotavování se z materiálních i duchovních devastacích účinků války bylo velice pomalé.

Snad můžeme říci, že určitým mezníkem, zlomem v poválečné stagnaci rozvoje této organizace došlo až spolu s dalším oficiálním (tedy sedmým) kongresem, který byl svolán na září 1927 do Prahy. Registrováno bylo sice „jen“ zhruba sto padesát delegátů, ale otevřených sekcí a zasedání se účastnilo až dva tisíce lidí, což bylo možné považovat za velký úspěch. Byla to vrcholná akce českého unitářství, tehdy ještě reprezentovaného Společností Svobodného bratrství, na niž jsme bohužel již ničím srovnatelným nenavázali.

U příležitosti 30. výročí vzniku byla organizace podruhé oficiálně přejmenována: na The International Association for Liberal Christianity and Religious Freedom a od roku 1934 (po kongresu v Kodani) začal být používán akronym IARF vycházející ze zkrácené podoby nového názvu. Tehdy byla také ustanovena první Mezinárodní neděle (vždy první či druhá neděle následujícího ledna, pro niž zvolil kongres vždy nějaké poselství) a bulletin byl přejmenován na IARF Bulletin. Od počátku roku 1936 byl vydáván v němčině i angličtině.

V té době, již s reálnou hrozbou druhé světové války, bylo jasné, že organizace by měla přijmout ještě další roli – brát se za práva jedinců na svobodu (nejen vyznání). Tehdejší sekretář H. Faber to výstižně shrnul v devatenáctém Bulletinu, když konstatoval, že IARF se dostala do další fáze vývoje. To se však při pohledu s odstupem tehdy příliš nezdařilo.

Ještě před válkou, v roce 1936, IARF pořádala Mezinárodní teologickou konferenci v Arnhemu na téma Liberální křesťanství: Jeho cíle a perspektivy. V roce 1937 se začaly platit členské příspěvky a to jak od členských, tak i přidružených organizací (jednou z nich byla tehdy i NSČSU). V roce 1938 se už konala jen malá konference v nizozemském Bentveldu a pak byl pro

Skica z archivu NSČU, na níž neznámý autor zachytil některé z delegátů 7. Světového kongresu svobodného křesťanství a pokrokových náboženství. (Archiv NSČU.)

válečné události sekretariát (se sídlem v Holandsku) na pět let zavřen. Bezprostředně po osvobození Holandska (4. května 1945) se však IARF prostřednictvím svého sekretariátu začala podílet na záchranných pracích v různých částech Evropy.

Třináctý kongres IARF měl být původně svolán opět do Prahy, ale zdejší události roku 1948 to bohužel znemožnily, proto byl jako náhradní místo vybrán Amsterdam. Ústředním tématem bylo *Poslání a poselství liberálních náboženství*. V závěrečném prohlášení IARF proklamovala své budoucí směřování: Zavazovala se podporovat všechna svobodomyšlná náboženství proti rostoucí vlně sekularismu ve světě, který z velké části přijal materialistickou, ne-li ateistickou filozofii, dále podporovat toleranci oproti stále rostoucímu sektářství a fanatismu, zdravý rozum proti slepému emocionalismu a individuální odpovědnost proti stále rostoucím lidským tendencím spoléhat se na masová hnutí.

V srpnu 1952 se konal kongres v Oxfordu na téma *Autorita a Svoboda v moderním světě*. Jeho jednání bylo poprvé rozděleno do více tema-

tických sekcí (teologie, světová náboženství, sociologie, náboženská výchova, věda a náboženství), což se do budoucna osvědčilo a závěry jednání zejména z těch sekcí, jejichž témata přesahovala od náboženských otázek k nejrůznějším vědním oborům, byly velice zajímavé.

Další kongresy se konaly s již pravidelnou, tříletou periodicitou, a to postupně v Belfastu (1955) na téma *Liberální náboženství ve věku úzkosti*, v Chicagu (1958) zaměřený na pět hlavních světových náboženství, v Davosu (1961), který byl v rámci tématu *Jednota lidstva v našem rozděleném světě* zaměřený na vztahy mezi Západem a Afrikou či Asií i na sociální otázky typu: potravin a populační růst, rasová diskriminace, tlak na rodiny a vliv technologií na duchovní hodnoty.

V roce 1963 se dva významní zástupci IARF zúčastnili vatikánského koncilu jako pozorovatelé změn v římskokatolické církvi. Následoval kongres v Haagu (1964) na téma *Náboženství pro svět zítřka*, který je zajímavý tím, že v jeho závěrečné zprávě IARF velmi otevřeně sebekriticky přiznávala, že se stále nedaří zacelit příliš širokou mezeru mezi liberálním křesťanstvím

zejména v podobě, v jaké se vyskytuje na evropském kontinentu, a svobodným náboženským duchem, který převládá v UUA (americká asociace unitářů a univerzalistů). Najít společný základ pro oba tyto proudy, mezi nimiž stále chybí dostatek porozumění, si IARF do dalších let stanovila jako hlavní úkol. (Výstižně to komentoval H. Faber slovy, že se nejprve hledá to, co členy IARF rozděluje, a pak teprve to, co je spojuje.)

Kongresu v Londýně (jenž se konal výjimečně po dvou letech, 1966) se účastnili i zástupci židovského a římskokatolického náboženství. Následoval další z Bostonských kongresů (1969), na němž došlo k další úpravě názvu na kratší a dodnes platný: *International Association for Religious Freedom*. K asociaci se v tomto a dalším roce připojily dvě japonské organizace. Následoval kongres v Heidelbergu (1972, *Člověk, jeho svoboda, jeho budoucnost*) a o rok později uspořádala Asociace svou první konferenci v Africe, v Nigeriském Lagosu. Po kongresu v Montrealu (1975, *Naše jednota v rozmanitosti*) začala asociace pro své členy pořádat studijní cesty za účelem lepšího poznání různých náboženských směrů v jejich domovském prostředí. První z nich se uskutečnily roku 1976 do Japonska a 1977 do Indie. V roce 1978 se konal kongres v Oxfordu na téma *Limity dnešní tolerance*.

Od roku 1980 začala IARF také zpracovávat projekty na podporu rozvoje jí myšlenkově blízkých aktivit v Severním Irsku, východní Evropě, Indii a na Filipínách.

Pro úplnost uvedme další kongresy: Roku 1981 v nizozemském Noordwijkerhoutu (*Tendence a proudy v náboženství*); 1984 první kongres v Japonsku, v Tokiu (*Náboženská cesta k míru*, tento kongres měl od 1. světové války největší počet účastníků); 1987 kongres na Stanfordské univerzitě v Kalifornii (*Světová náboženství čelem k 21. století*); 1990 v Hamburku (*Náboženství spolupracující pro jeden svět, s atmosférou pozitivně ovlivněnou koncem studené války*); 1993 v indickém Bangaloru (*Žijeme naše náboženství, společně pracujeme pro mír a spravedlnost*, kterého se v dosud nevídané míře účastnili členové IARF z jižní Asie, ale i Koreje a Ruska).

Kancelář a sekretariát IARF se po tomto kongresu přestěhovaly do Oxfordu, kde bylo zá-

roveň ustaveno Mezinárodní mezináboženské centrum (*International Interfaith Centre*), které začalo sponzorovat každoroční konference k řešení náboženských konfliktů. Mezi lety 1993–1996 založila IARF své regionální kanceláře v jižní Asii, Evropě, na Filipínách a v New Yorku a připojily se k ní i některé organizace buddhistů z Číny, izraelských liberálnějších židů, palestinských křesťanů a muslimů. Také získala své zástupce v Komisi OSN pro lidská práva a stala se jednou ze sta třiceti devíti organizací s poradním statutem pro Hospodářskou a sociální radu OSN. V rámci OSN IARF financuje Světový program pro vzdělávání v oblasti lidských práv.

Roku 1996 organizovali kongres IARF v Iksanu v Koreji místní buddhisté na téma *Spiritualita. Odpovědnost. Spolupráce*. Těsně před jeho konáním manifestovali zejména jeho mladí účastníci za mír a vytvoření demilitarizované zóny mezi oběma korejskými republikami. Na kongresu poprvé vystoupili představitelé palestinských a židovských skupin, zápisy z Kongresu byly poprvé publikovány nejen tiskem, ale i na internetu.

Těsně po 30. kongresu konaném roku 1999 ve Vancouveru oslavila IARF sté výročí vzniku, k němuž mimo jiné publikovala výsledky práce studijní skupiny, která se zabývá historií IARF. Od roku 2002 jsou kongresy pořádány co čtyři roky, tedy: 2002 Budapešť, 2006 Kao-siung na Tchaj-wanu a dosud poslední pak v roce 2010 v indickém Kochi. Současná organizační struktura IARF vypadá následovně: v oficiálním Londýnském sídle pracují dva stálí zaměstnanci a čtyřicet osm dobrovolníků. Asociace se skládá z pěti skupin sestavených na základě geografického rozložení členských organizací: Jižní Asie; Evropa a Střední Východ; Severní Amerika; Východní Asie a takzvaný Zbytek světa, kam se řadí členské organizace z Austrálie, Nigérie a Jihoafrické republiky. Dohromady má v současnosti sedmdesát pět členských organizací z dvaceti šesti zemí. Z Evropy jsou to organizace ze dvanácti států, přičemž Českou republiku zastupují jen unitáři. Přímé zastoupení (pobočky) má IARF v těchto zemích: Bangladéš, Kanada, Německo, Indie, Irsko, Japonsko, Nepál, Nizozemí, Pákistán, Filipíny, Srí Lanka, Thajsko, Velká Británie a Spojené státy.

Co uvést závěrem? Záměry, kvůli nimž Asociace před více než sto lety vznikla, jsou samozřejmě stále aktuální. Stále je a bude zapotřebí připomínat a podporovat význam svobodomyšlných, umírněných a tolerantních proudů v jakémkoli náboženství. – Vždyť všichni víme, jakou vážnou hrozbou pro bezpečnost světa je v moderní době náboženský fundamentalismus a extremismus.

Druhou věcí je, že v lidském světě je vždy do dokonalosti daleko, takže samotná organizace už ve své historii musela řešit situace, v nichž došlo (vnímáno v praktické rovině) k odklonu od původních (teoreticky stále platných a nezpochybňovaných) cílů. Musela například najít způsob, jak co nejlépe uspořádat vztahy mezi dvěma svými dominantními směry, které byly a jsou ve svých podstatách odlišné (americký unitářsko-univerzalistický přístup a přístup evropský, založený dost pevně na křesťanských historických tradicích). Na druhou stranu je jasné, že řešení každého takového sporného bodu poskytuje cenné praktické zkušenosti a pozitivní poučení. IARF se s tímto dualistickým zatížením vyrovnala zhruba po polovině 20. století a zčásti i zásluhou toho, že se k ní začaly ve větší míře hlásit liberální proudy dalších náboženských směrů z celého světa. Odrazilo se to i v tom, že během 60. let zmizelo z názvu sousloví liberální křesťanství. Minimálně buddhistické a šintoistické organizace z Japonska a Indie začaly hrát v moderní historii IARF podstatnou roli – roli třetího silného kulturně-duchovního prvku k prvním dvěma historickým trendům.

Tato situace zároveň jasně ukázala, že pokud má Asociace zůstat živým a aktivním, nikoli jen formálním uskupením, je nutné rozšířit soubor pořádaných aktivit o akce řekněme regionálního charakteru (byť slovo regionální v tomto kontextu zahrnuje tak rozlehlé oblasti, že vlastně stále obsahuje i význam spojující, zastřešující a nadnárodní). Tak se vyvinula například tradice letních konferencí v Evropě, které svým

způsobem udržují témata s kořeny v křesťanství, zatímco indiští a jihoasijské členové mohou své zájmové oblasti rozvíjet díky podpoře místních projektů ze strany IARF ve svých lokalitách. Velmi aktivní jsou dnes také členové z Japonska a Filipín.

Otevřenou otázkou zůstává, nakolik tato náboženská, kulturní i společenská multiplikace tříští síly, myšlenkový koncept a kapacity IARF, a nakolik je na druhé straně podobný vývoj v dnešní době vlastně nutností, v níž lze ony opravdu společné, historicky dané a stále platné cíle sledovat už jen v teoretické, ideové rovině: Tedy stále se sice svorně hlásit k oněm základním právům na náboženskou svobodu, k zodpovědnosti za udržování dobrých mezilidských vztahů, k tolerantní mezináboženské diskusi a spolupráci, ovšem o jejich naplňování se již nesnažit usilovat nějakou konkrétní společnou cestou.

Budeme-li význam IARF pro současnou dobu hledat jen v jednotlivých akcích a činnostech pořádaných pod její záštitou, můžeme být poněkud zklamáni například tím, že některé z nich jsou spíše gesty bez praktického naplnění, jiné zase příliš omezené (tematicky, lokálně) a podobně. Ovšem budeme-li ho zároveň spatřovat v dlouhé tradici, prestiži, kterou si za dobu své existence získala, a určité autoritě, jež je podložena počtem členů a rozšířením působnosti po celém světě, pak ho zcela jistě najdeme i dnes.

POZNÁMKA:

Sekce Evropa a Střední Východ, k níž člensky patří i NSČU, pořádá jako nejbližší akci regionální konferenci v červenci v Nizozemí, a to k tématu pozice liberálního náboženství v dnešní době. Pořadatelé její zaměření prezentují následujícím prologem: Po dlouhou dobu se lidé hlásící se k liberálním náboženstvím považovali za avantgardní v kulturní spiritualitě, pokrokové v politickém výhledu a vůdčí na poli filozofie a vědy. Mají tento potenciál stále? A pokud ano, kde dnes najít vůdce?

Zpracovala Kristýna Ledererová Kolajová

Unitářství v perspektivě budoucího světa

Panelová diskuse s mezinárodní účastí u příležitosti oslav devadesáti let existence českého unitářství

V rámci oslav výročí devadesáti let existence, které si české unitářství letos připomíná, přijali pozvání na Květinovou slavnost pražské obce významní hosté ze zahraničí. S některými z nich jsme se měli příležitost blíže seznámit během panelové diskuse, která se uskutečnila v Unitarii v pátek 8. června. Těmi, kdo diskutovali a zodpovídali dotazy posluchačů, byli Bill Darlison, viceprezident britských unitářů a unitářský duchovní z Dublinu, Eric Cherry, ředitel kanceláře pro mezinárodní vztahy americké Asociace unitářů univerzalistů (UUA) a Steve Dick, tajemník Mezinárodní rady unitářů univerzalistů (ICUU). Měli jsme tedy velmi zajímavou příležitost promluvit si s povolanými osobami o perspektivách, které unitářství (a svobodomyšlné náboženství obecně) může nabídnout našemu současnému i budoucímu světu, i o tom, co se od takového náboženství vlastně dnes očekává, jaká je jeho úloha.

Hosty představil a akci uvedl rev. P. Samojský, který navíc celý projekt oslav výročí organizoval. Také rovnou položil hlavní otázku, kolem níž se pak celá téměř dvouhodinová debata točila: Jak si můžeme budoucnost světa z pohledu liberálního náboženství představit a co pro ni my unitáři můžeme konkrétně udělat. (Téma bylo voleno samozřejmě s vědomím, že svět nezachráníme, ale také s nadějí, že výstup z debaty by mohl být pro budoucí činnost a plány českých unitářů inspirací.)

Jako první si vzal slovo Eric Cherry. Vyjádřil potěšení z toho, že američtí a britští unitáři mohli kdysi přispět k tomu, aby se unitářství v českých zemích rozvíjelo, mimo jiné i finanční pomocí na zakoupení a renovaci našeho sídla v Karlově ulici. A zároveň velmi vhodně a vtipně na tento zdvořilostní úvod navázal úvahou směřovanou již k aktuální problematice: Naším zájmem musí být, aby se krásné a historické prostory unitářských sídel nestaly muzei. Abychom to, co máme jako dědictví z minulosti, co nejlépe využili pro současnost a budoucí generace. Bill Darlison doplnil, že například v Británii nelze toto nebezpečí podceňovat. Unitářství tam

má sice bohatou historii, ale dnes poněkud stagnuje, členská základna neroste, v podstatě klesá, a tak hrozí, že časem nebudou finance nejen na správu a údržbu historických budov, ale ani na jejich důstojný provoz. Na pravidelné akce zdejších unitářských sborů chodí málo lidí a jejich věkový průměr je vysoký. Jako příklad uvedl, že když se on stal před dvaceti pěti lety unitářem, působilo v Británii šest tisíc unitářů, nyní však jen čtyři tisíce. (Dodejme, že pro nás může být určitou smutnou satisfakcí, že i tak tradiční unitářské končiny, jakými Britské ostrovy bezesporu jsou, musí řešit podobné problémy jako my, a to aniž by jejich obyvatelé prožili dlouhá desetiletí komunistického útlaku, který rozvoji duchovních aktivit nepřál.)

Steve Dick pak na vyřčené reagoval svou zkušeností s úplně jinými částmi světa, jmenovitě z Asie a Afriky. Nejprve trochu hořce podotkl, že mnohé tamní unitářské společenství by dalo cokoli za to, aby mělo alespoň nějakou budovu, ale přesto jejich shromáždění žijí a rostou a lidé jsou pro práci v nich nadšení. Podle něj jsou tyto příklady důkazem, že důležité je především to, aby určité „muzealizaci“ nepodléhaly samotné

Na snímku jsou dva ze zahraničních hostů, kteří se účastnili diskuse: vlevo Steve Dick a vpravo Eric Cherry. Uprostřed pak Freya Bednarski-Stellingová z Německa, další z hostů letošní Květinové slavnosti pražské obce. (Fotografie z unitářského putování na Kuks, 9. června 2012, foto KLK.)

naše sbory, obce či společenství. K tomu je nutný aktivní přístup všech členů. Musíme si uvědomit, že svobodu nestačí mít, musíme ji zároveň smysluplně využívat, něco díky ní vytvářet. V Asii a Africe je přístup v tomto ohledu obecně pozitivnější, aktivnější. Zdejší unitáři si myslí, že se od tradičních unitářských zemí mohou učit, ale vlastně bychom se měli učit od nich.

Na otázku z pléna, jak se lidé v těchto lokalitách k unitářství dostali, když pro ně není tradičním náboženským směrem, odpověděl Steve Dick velmi prostě: zejména díky internetu. Doplnil však, že většina těchto společenství již měla příhodné duchovní základy, ale hledala další možnosti pozitivní víry. Navíc praktikují unitářství hodně odlišným způsobem než třeba Američané či Evropané – základem je zde sociální práce, záměrem především sociální prospěšnost.

Tyto postřehy a komentáře vyvolaly otázku, zdali existuje nějaký obecný důvod pro to, že počty unitářů v tradičních zemích nerostou, či klesají, zatímco jinde se tento ná-

boženský přístup zdárně šíří, a zdali existuje pro tradiční unitářské destinace nějaké řešení, či je to trend, s nímž se musíme smířit.

Bill Darlison odpověděl úvahou o tom, že aby lidé ocenili hodnoty, které unitářství nabízí, potřebují vidět kontrast, „nepřítele“. Tím může být například v USA radikální křesťanská pravice nebo ortodoxní katolictví v Irsku. Oproti tomu v Británii je anglikánská církev velmi tolerantní a liberální, a tak Bill Darlison soudí, že zde lidé nijak aktivně nehledají alternativy. Steve Dick doplnil, že například v Evropě dlouho nezazněl z unitářství nový a silný hlas, který by inspiroval k následování. Proto je také letošní červencová mezinárodní konference evropské sekce IARF věnována právě tomuto tématu: dnešní slabé pozici liberálních náboženství (ve srovnání s minulostí) a hledání řešení – nových idejí i nových vůdců. Zároveň ale pro moderní dobu odmítl jako přežitý přístup, který známe z historie, tedy negativně se vymezovat vůči něčemu jinému, hledat onoho výše zmíněného „nepřítele“. Naopak, v současnosti bychom měli znovu přesně de-

finovat, co jsme; najít aktuální smysl a cíle. Mladší generaci údajně chybí silné a pozitivní určení. Podle jeho zkušeností rychle rostou jen ta duchovní společenství, jejichž členové dobře rozumějí tomu, proč existují, včetně role jejich společenství v širší společnosti.

Petr Samojský to shrnul v konstatování, že nestačí mít nějaký svůj účel a cíl; ty musí zároveň odpovídat tomu, co je pro konkrétní region a dobu obecně prospěšné. Určitou možností pro posílení unitářství do budoucna je tedy zkusit najít nějaké zvláštní téma, které by bylo pro společnost zajímavé a korespondovalo s unitářstvím, a tím se výrazně profilovat navenek – prezentovat to veřejnosti. Což je ovšem například v naší republice mnohem těžší než v USA, kde lidé-neunitáři na unitářská shromáždění sami od sebe chodí; v naší republice je přístup veřejnosti velmi rezervovaný. (Je to zřejmé i ze statistických průzkumů: zatímco unitáři v USA mají sto padesát tisíc registrovaných členů, v průzkumech se zde k unitářství hlásí šest set tisíc lidí. U nás je to bohužel přesně naopak.) Takže obecně je pro nás prvním úkolem něčím přitáhnout potenciální zájemce, najít funkční model, jak je oslovit.

Bill Darlison v této souvislosti podotkl, že Británie v nedávné minulosti zvolila špatnou cestu: Místní unitáři se podle něho až příliš vyhrazovali proti teistickému pojetí unitářství: zastávali spíše vědecké pojetí, málo se zabývali tím, co nás přesahuje. Pak ale byla tato poloha unitářství určitým náboženstvím „bez náboženství“, orientovaná spíše na sociální otázky, spravedlnost, osobní zodpovědnost a podobně, což ale k zaujetí nových potenciálních členů a sympatizantů nestačilo. Podle Darlisonova názoru nesmíme přestat otevřeně nabízet duchovní přesah – je nutné stále veřejně klást otázky typu: Jaká je má role v běhu světa, co bude, až zemřu, kdo jsem a podobně.

V této souvislosti došlo na další otázku: Potřebujeme (nyní) cílenou propagaci, cosi jako profesionálně koncipované public relations, nebo stačí, že se skrze své cíle propaguje unitářství samovolně? A nepomohlo by mít jasně a jednoduše (celosvětově) definovaný

základ unitářství, několik stručných a jasných principů, abychom měli jedinou výstižnou a dobře zapamatovatelnou definici, s níž je možné se vcelku rychle ztotožnit?

Eric Cherry se k tomu vyjádřil spíše skepticky. Za přínosnější považuje snažit se vycházet z kontextu doby a místa. Tedy přemýšlet o tom, co například v Praze konkrétně nabídnout, komu a proč. A hned dodal, že je nutné jít za lidmi, neočekávat, že sami přijdou. Někáký způsob propagace je tedy nezbytný. Ovšem stejně nezbytné je podle něj být dobře připraven na to, že lidé přijdou; mít pro ně hotovou propracovanou nabídku, klidně i celý systém specifických nabídek pro malé skupiny, které se pak se společně prožívaným zájmem, činností či aktivitou rychle ztotožní, a tím vytváří a posilují celé společenství.

Steve Dick dodal, že považuje za důležité dobře využívat sociální síť a web. Díky nim může odpadnout strach z návštěvy nové církve, lidé jsou na toto médium zvyklí a dnes zde v podstatě začíná každé seznámení se s něčím novým: dřív než člověk někam jde, najde si informace na sítích.

Bill Darlison doplnil svou pozitivní zkušenost s využíváním slavností – například rodinných, jako jsou křty, svatby – k představení unitářství. A doporučil vymýšlet i nové, netradiční důvody společných oslav, například šedesátiny členů. Všechny tyto slavnosti jsou pak příležitostí pozvat a poznat širší kruh lidí z rodiny, přátel a mimounitářského prostředí oslavence. Ten má díky těmto slavnostem pocit, že k obci patří, že obec může být jeho druhá rodina. Pro unitářství je to pak dobrá možnost užší, dobře cílené propagace. Navíc je obecně známo, že lidé vesměs na tyto symbolické akce reagují pozitivně, že je potěší. A unitářství takový přístup často trochu chybí.

Na závěr se Petr Samojský ještě zkusil vrátit k úvodní otázce i k nezodpovězené části předchozího dotazu: Jestli by se přece jen nenašla nějaká mise pro svět; co nabídnout, co řešit – nějaké společné unitářské téma pro současnost. Našli bychom něco, čím můžeme pomoci?

Ovšem všichni tři hosté se shodli, že asi ne. Steve Dick poukázal na to, že v progresivních oblastech unitářství jsou úplně jiné problémy

a jiné priority, než má třeba Evropa: řeší se nemoci, hlad, sociální otázky. Bill Darlison dodal, že není problém shodnout se na několika principech, pak to ale jsou a vždycky budou principy typické vlastně pro všechna náboženství, nic výjimečného pro unitářství podle něho nenajdeme. A dále už záleží pouze na individuálním přístupu, tedy na tom, co mohu konkrétně já dělat, jaký je a bude můj osobní přínos. Úkolem unitářství je využít toho, že nemáme doktríny, a snažit se primárně inspirovat každého individuálně k těmto osobním změnám. Eric Cherry výše řečené jen doplnil, že musíme minimálně stejný prostor jako diskusi věnovat právě tomuto osobnímu nasazení. Celou diskusi uzavřel Steve Dick, když konstatoval, že jediné, co by mohlo být všem unitářům společné, by bylo spíše nějakým obecným stručným poselstvím či mottem, protože pro unitáře jsou rozdíly stejně důležité, jako to, co máme společné. A společná je nám hlavně etika, tudíž záležitost v podstatě nespirituální.

K tomu výstižně poznamenal Petr Samojský, že na takových názorech se ovšem těžko buduje „ohromující image“ unitářského náboženství. S touto poněkud skeptickou myšlenkou oficiální debata vlastně skončila. Je jasné, že o to pracnější je (a bude) rozvíjet unitářství v době, kdy lze dost dobře žít i bez náboženství. Musíme však mít na paměti, že vždy budou existovat duchovně zaměřeni lidé s liberálním smýšlením, které může unitářství oslovovat, a ty je nutné hledat, nalézat a pro ně naši tradici držet a rozvíjet.

Zpracovala Kristýna Ledererová Kolajová

P. S.:

V panelové diskusi (jak příznačné!) zazněl i typicky unitářský vtíp: Unitář přijde na rozcestí, kde na jednu stranu směřuje ukazatel s nápisem Nebe a na druhou šipka s nápisem Diskuse o nebi. Unitář půjde samozřejmě podle druhé šipky, aby nepřišel o zajímavou diskusi.

O projektu Noc kostelů

Rozhovor s Alešem Pištorou

V podvečer 1. června tohoto roku byl na desítkách, možná stovkách míst v České republice zahájen již čtvrtý ročník projektu Noc kostelů, který má dva hlavní cíle. Prvním je ukázat, že chrámový prostor a sakrální prostředí obecně není jen pro určité procento vyvolených, ale může být otevřené každému a každého může nějakým, klidně nenáboženským způsobem oslovit. Tím druhým je pak vzájemná spolupráce různých církví (byť zatím jen křesťanských) na společném projektu. O smyslu této Noci jsme hovořili s Mgr. Alešem Pištorou, mluvčím projektu.

Atmosféra Noci kostelů 2011. (Foto Vladimír Mandle.)

Tento projekt není původní českou myšlenkou. Mohl byste proto vysvětlit kde a kdy vznikl, kdo byl jeho tvůrcem a jaký sledoval cíl? A zejména koho pak napadlo zkusit jej realizovat i u nás?

První Noc kostelů proběhla v roce 2005 ve Vídni a u nás se poprvé konala v brněnské diecézi, odkud se rychle rozšířila i do dalších koutů naší země. Dnes se Noc kostelů koná také na Slovensku, v Německu a v Nizozemí.

Když se přeneseme do českého prostředí – mohu se zeptat, co všechno organizátoři

přejali, a co bylo třeba vytvářeno takzvaně na míru naší zemi, našim návštěvníkům?

Nápad a forma pochází z Vídně. Nedílnou součástí nápadu je ovšem otevřenost pro iniciativu jednotlivých organizátorů. Je tedy na sborech a farnostech, s jakými nápady budou ideje Noci kostelů naplňovat.

Jak se v rámci Noci kostelů projevuje ekumenismus, tedy česky řečeno sbližování, spolupráce církví? Mohou jej (jako jeden z důležitých prvků akce) vnímat, pociťovat i návštěvníci?

Ekumenismus je jednou ze základních tezí. Noci kostelů se kromě katolické církve účastní všechny církve sdružené v Ekumenické radě církví. V koordinačním týmu jsou jak katolíci, tak evangelíci. Na mnoha místech spolupracují katolické farnosti s nekatolickými sbory.

Podle čeho je voleno datum konání Noci?

Ano, to jsem zapomněl, to je také něco, co přichází z Vídně. Je to vždy pátek na přelomu května a června. Letos padl termín na Den dětí.

Proč se projekt koná v noci, přesněji řečeno v čase podvečerním, večerním až nočním, má to nějaký symbolický význam?

Jde jistě o inspiraci Muzejní nocí, která je také mezinárodní a starší. Dnes už tak trochu máme noc úplně všeho. Na druhou stranu si alespoň já vždy vzpomenu na Nikodéma, který také přichází k Ježíši Kristu v noci, aby mu položil otázky, na které by se za plného světla ostýchal ptát.

Na internetových stránkách projektu jsou přesné údaje o tom, kolik chrámových budov bude při noci kostelů otevřeno (aktuálně je to v letošním roce úctyhodné číslo 1165, zatímco například v roce 2009 – v premiérovém roce projektu – jsem jich napočítala 34), ale dá se také zjistit, kolik lidí je dohromady navštíví? Je pro Vás návštěvnost hlavním měřítkem úspěchu?

Počítáme takzvané návštěvnické vstupy, jelikož většina lidí navštíví během večera či noci více kostelů. Ze začátku jsme měli velikou radost, že návštěvníků bylo rok od roku více a více. Stále jich sice přibývá, ale je jasné, že to není hlavní měřítko úspěchu. Ten hlavní cíl se těžko počítá a ověřuje. Tak jako nelze spočítat ani víru či zbožnost. Noc kostelů si klade za cíl přivést do kostela ty, kdo by tam jindy nevkočili. Nechce nikoho k ničemu přemlouvat. Jen otevírá dveře a zve dál.

Má projekt nějaké jiné aktivity v rámci roku, nebo (zejména z pohledu veřejnosti) vždy začne a skončí v onen jeden den?

Dalo by se říci, že několik měsíců příprav je vlastně kvůli jednomu dni či jedné noci. Vidíme ale současně, že tato velmi dobrá myšlenka

probouzí další nápady. Například letos jsme k Noci kostelů udělali pexeso, kde jsou zobrazeny vybrané kostely, a to lze využít i jindy. Vytvořili jsme si velmi propracovanou databázi kostelů a aktivních spolupracovníků, s níž lze dále pracovat. A někde měla Noc kostelů velmi zajímavé příběhy, které pokračují dál.

Jaké například?

Do kostela sv. Vavřince v Jinonicích přišly loni během Noci kostelů také dvě studentky, které běžně do kostela vůbec nechodily. Když pozorovaly, jak děti při jedné ze soutěží malují chybějící oltářní obraz, který si před časem odnesli zloději, napadlo je, že by mohly namalovat obraz skutečný. V neděli po Noci kostelů přišly do sakristie s otázkou, zda by se o to mohly pokusit. Farář předběžně souhlasil, ale dlouho se nic nedělo. Až jednou přišly s hotovým obrazem. Farníkům se líbil a tak tam teď visí.

Projekt je v českých zemích letos pořádán čtvrtým rokem a jeho obliba, soudě podle počtu objektů, které se do něho zapojují, má vzestupnou tendenci. Jak se však vyvíjí například z hlediska kvality programů, nových nápadů a podobně? Jaké se třeba podařilo vylákat nedostatky, pokud se nějaké v průběhu předchozích ročníků ukázaly?

Myslím, že co se připojených kostelů týče, tak se za několik let dotkneme hranice, kterou už nepůjde překročit a vyvíjet se bude dále už jen obsah. Myslím, že rok od roku jsou programy bohatší a nápaditější. Někdy je až člověk překvapen, co všechno lze vlastně v kostele dělat. A to myslím naprosto v dobrém.

Jsou nějaké prostory, jejichž otevření si v rámci letošní Noci kostelů, zvláště ceníte?

Myslím, že bude velmi zajímavé, kolik se otevírá klášterních kostelů. Ty jsou přece jen ještě o něco zajímavější než ostat-

ní. Často totiž mohou návštěvníci během Noci kostelů nahlédnout také tak trochu za klášterní klauzuru a pochopit něco z života řeholníků a řeholnic.

Dovolte i trochu nepříjemnou otázku: Nehrozí, že se tento projekt může za pár let takzvaně vyžít (myslím tím nepřinášet již nic nového)? S tím souvisí i následující dotaz: Jaké jsou vlastně záměry organizátorů do budoucna? Čeho byste chtěli dosáhnout, máte nějaký dlouhodobější cíl, k němuž třeba směřujete v rámci více ročníků, desetiletí a podobně?

Tak jistě. Už jsem to naznačil. Máme dnes nejen Noc kostelů, ale noc kde čeho. Chodit někam v noci už nebude zajímavé. Teď je to stále ještě tak trochu událost. A také je fakt, že lidé jdou často do kostelů kvůli tomu, aby se podívali do prostor, kam se běžně nepodívají. Leckde jsou otevřené kostelní zvonice, krypty, sakristie a tak dále. Přesto všechno je nepopíratelné, že tento nápad přichází v pravou chvíli. Je součástí onoho otevírání se církve, o kterém se tolik hovoří. Hodně lidem se u nás zdá, že

v kostelech se dělají nějaké divné, nepochopitelné věci. Ať se kostely ukáží jako místo, kde se lidé zamýšlí sami nad sebou, děkují za radost, prosí o pomoc a obracejí se k nebi. Ať se ukáže, že je to místo, na kterém nalézají inspiraci umělci, ale také všichni svobodní lidé, kteří zvedají hlavu vzhůru. Já mám do budoucna takovou ideu vynést Noc kostelů ven z kostelů, to znamená pouštět se, jak se již ale místy děje, do nápadů, které pracují také s křesťanskými symboly v ulicích.

Noc kostelů je zajímavou kombinací kulturní a duchovní akce pro veřejnost v zemi, která je pověstná svým rezervovaným přístupem k náboženství. Je takovéto spojování různých druhů aktivit pro náboženství jednou z možných cest do budoucna?

Já jsem přesvědčen o tom, že ano. Umění a kultura obecně jsou jednou z možností, jak lidé usilují o to, co je překračuje. Nejde zde o náboženství, a přesto je to cosi náboženského. Určitě to někdo slavný řekl již přede mnou, že vnímání uměleckého díla je vlastně modlitbou.

Atmosféra Noci kostelů 2011. (Foto Vladimír Mandl.)

Veřejné zahrady jako místa duchovního setkávání – nový trend?

Již pro mnohé kultury starověku a velmi raného středověku máme doloženo, že své bohy, božstva a nadpřirozené síly uctívaly ve volném prostoru. Za přirozené svatyně byly považovány výrazné prvky či zajímavá místa v krajině: kameny, skály, lesíky, háje, stromy, prameny a podobně. Společným znakem jim byl prostor otevřený do nebe, přístupný ze všech stran a často také nějakým způsobem spojený s podzemím (například pramenem, zapuštěnou patou kamene nebo kořeny). Těmto civilizacím totiž vesměs připadalo nemožné snažit se uctívaná božstva jakýmkoli způsobem omezovat: uzavírat jejich sídla či místa setkávání se s nimi nějakými hranicemi, obklopovat je stěnami,

stropem a dalšími podobnými překážkami snižujícími jejich všeprostupující přítomnost, limitujícími jejich sílu.

Uzavřené svatyně začaly v Evropě převažovat až s příchodem křesťanství.¹ Pro toto náboženství byl tehdy důraz na sepětí a soulad s přírodou zbytečný, naopak se často snažilo vymezovat proti dřívějším, takzvaným pohanským náboženským zvykům. A tak jsme my Evropané na dlouhá staletí získali zcela jiné pojetí místa setkávání se s Bohem: chrám ve smyslu domu.

Moderní doba však zase postupně nalézá výhody, které má setkávání se s božským principem pod širým nebem, v bezprostředním kontaktu se zemí a uprostřed živoucí vegetace.

**Stromy měly odpradáвна díky svému vzhledu, cyklickému životnímu rytmu a délce existence přesahující tu lidskou pro člověka zvláštní význam. Byly pro něho mimo jiné spojnicí země, do níž hluboce vrůstají svými kořeny, s nebem, k němuž směřují svými vrcholky. Pouhý pohled na majestátní strom může inspirovat k meditaci či modlitbě.
(Foto KLK.)**

¹ Antické civilizace oba způsoby uctívání bohů a nadpřirozených sil kombinovaly – stavěly chrámy, ale stejně tak důležité pro ně byly například posvátné stromy a háje, v nichž se konalo mnoho oslav a obřadů.

Člověk jako by znovu přicházel na to, že pod nezakrytou oblohou se mu lépe a svobodněji dýchá, má více inspiračních zdrojů k rozjímání o záležitostech ducha a snad i větší klid a koncentraci. A tak v současnosti vznikají na mnoha místech (ať již z iniciativy církví, nejrozličnějších duchovních společenství či třeba místních samospráv) projekty, jejichž smyslem je takové příležitosti lidem poskytnout. Často jsou s nimi navíc spojené pokusy o mezináboženský dialog, hledání společných cest mezi jednotlivými náboženskými směry, idea tolerance a porozumění. Oproti u úvodu zmíněným starověkým způsobům však najdeme ještě jeden zásadní rozdíl, totiž že dnes se již tolik nesází na samovolnou sílu a účinky přirozeného prostředí, ale spíše na působení, které je lidmi umělecky i psychologicky usměrňované, například využitím prostředků zahradní a krajinářské tvorby. Vznikají tak člověkem kultivovaná místa (zahrady, parky) s jasně čitelnými záměry jejich tvůrců, jež by v ideálním případě měly duchovní a estetické prožitky návštěvníků umocňovat a svým způsobem je třeba i ideově inspirovat či vést.

PŘÍKLAD PRVNÍ: ZAHRADA SVĚTOVÝCH NÁBOŽENSTVÍ V ALTENBURGU

Jedním z prostorů řešených přesně ve shodě s výše popsanými principy je Zahrada náboženství (někdy je také název překládán jako Zahrada světových náboženství) v areálu dolnorakouského benediktinského kláštera v Altenburgu. Pro veřejnost byla otevřena po téměř dvouleté diskusi o projektu a dvacet měsíců trvající výstavbě v roce 2006. Cílem bylo zkusit „převést“ ekumenické závěry Druhého vatikánského koncilu do zahradní architektury, přesněji řečeno vyjádřit hlavní myšlenky dokumentu *Nostra aetate*,² tedy Deklarace o poměru katolické církve k nekřesťanským náboženstvím z 28. října 1965. Její hlavní smysl spočívá v zavržení veškerých forem diskriminace nebo utiskování lidí pro jejich rasu, barvu pleti, sociální postavení nebo náboženství.

Zahrada světových náboženství vznikla přímo v prostorech kláštera a symbolizuje úkol náboženství přispívat k jednotě a porozumění mezi lidmi, zejména v protikladu k určité exkluzivitě, kterou se většinové náboženské proudy v historii často samy definovaly a vyznačovaly.

V zahradě je jich zastoupeno pět. Kromě křesťanství ještě hinduismus, buddhismus, islám a judaismus. Zahrada má půdorys obdélníku zakončeného na jedné kratší straně polokruhovou apsidou. Obdélník je pak dále rozdělen na čtyři shodné menší pravidelné útvary věnované směrem od vstupu nejprve hinduismu a buddhismu, poté židovství a islámu. Zakončující apside představuje křesťanství.

Dominantním symbolickým, stavebním a tvůrčím prvkem je zde cesta. Ty hlavní, které ohraničují a zároveň spojují jednotlivá náboženství, jsou rovné. Dalšími cestičkami jsou pak porůznu propojována „náboženství“ mezi sebou. Tyto stezky a pěšinky už nejsou pravoúhlé, některé vedou diagonálně, jiné se krotí a vinou, v buddhismu jsou dokonce stočeny do tvaru labyrintu; přesto mají jasný smysl – spojovat.

V každém z polí zahrady se vyskytuje také voda jako symbol hledání a nalézání Boha. Uprostřed se pak nachází studna s pitnou vodou, z níž si může každý návštěvník nabrat dle libosti.

Židovství má ve svém obdélníku do čtverce ztvárněnou symbolickou zeď s dvanácti branami – upomínku na Nebeský Jeruzalém – a uprostřed ní čtyři sta let starý sukovitý olivovník, dovezený z Itálie, který živí svou vodou centrální studna.

Středobodem křesťanské části je symbolický vrch Kalvárie s křížem a barokními sochami. Z tohoto vršku je nejlepší výhled na celou kompozici zahrady. Pod křížem pak vyvěrá pramen stékající po kamených schodech ke středu celé zahrady.

U islámu je hlavním motivem pět pomyslných pilířů víry představených pomocí prvků zahradní architektury: například pouť do Mekky je ztvárněna kamennou stezkou orientovanou zeměpisně správným směrem přes stylizovanou poušť, dávání darů je zobrazováno rybníkem symbolizujícím nadbytek a podobně.

2 Latinský titulék znamená „V naší době“ a jedná se o první slova deklarace.

Hinduismus a buddhismus leží v souladu se svými geografickými kolébkami nejvíce na východ. Centrum hinduistické části zahrady představuje umělé jezírko jako klidný pól kroužícího světa symbolizovaného kruhem z cestičky s pěti výběžky jako symboly pěti kast. Z výběžků se lze ke středu plochy dostat po různě ztvárněných pěti vstupech – například po kamenech či dřevěném můstku.

Symbol krouživého pohybu je použitý také u buddhismu. Koncentrické kruhy spojené radiálními cestami na principu labyrintu vedou stále hlouběji ke středu zahradní plochy, jenž je ztvárněn typickým jin-jang symbolem. Na jeho obvodu jsou proti sobě zasazené dva morušovníky (černý a bílý) poskytující stín a navozující pocit osvobození.

Severně od zahrady, trochu stranou, stojí zděný barokní altán, v němž jsou návštěvníkům volně k dispozici nejrůznější náboženské potřeby a náčiní používané k modlitbám či meditacím (růžence, buddhistické ochranné šňůrky a podobně).

Vytvoření zahrady odpovídá ekumenickým postojům kláštera, proto se mniši při úvahách o revitalizaci této části zahrady nerozhodli pro obnovu její historické barokní podoby, ale pojali úmysl dát jí zcela novou, moderní tvář. Duchovně zaměření lidé zde mohou přemýšlet a odpovědi na své otázky hledat u odlišných kultur – každá je svébytná, ale zároveň ukazuje i úseky cesty, jež má společné s jinými kulturami a náboženstvími.

Dohromady se úpravy dotkly tří hektarů plochy. Kromě zahrady zde vzniklo dětské hřiště, kruhový jabloňový sad (ten má poukazovat na nejstarší přírodní náboženství) a krajinářský park s rybníkem. Celkem byl do realizace projektu investován milion EUR, přičemž 420 000 EUR investoval klášter ze svých prostředků. Péči o nově vzniklé dílo převzali spolupracovníci ekologického sdružení, které sídlí v nedalekém Ottensteinu.

PŘÍKLAD DRUHÝ: ZAHRADA NÁBOŽENSTVÍ V KOLÍNĚ NAD RÝNEM

Toto místo pro osvěžení duše a odpočinku v klidném prostředí vzniklo na pozemku bývalého jezuitského kláštera a bylo založeno jako první zahrada tohoto typu v Německu. Její vytvoření iniciovala místní katolická organizace *In via*, která se zabývá sociální a pracovní integrací mládeže, hlavně dívek a žen. Jí také patří školicí a správní budovy včetně restaurace, které se v areálu bývalého kláštera nacházejí. Autorkou koncepce zahrady je krajinářská architektka Maria Mandt, která měla od zadavatele jedinou podmínku – zachovat zbytky původní klášterní zahrady, především starou alej ovocných stromů.

I tato zahrada má ideově vyjadřovat úctu k náboženské různorodosti, ovšem navíc pak i respekt k rozmanité škále sociálních a kulturních hodnot obecně, což odpovídá zaměření nadace na práci s mladými lidmi, kteří mají problémy se začleněním do společnosti.

Záměrem bylo vytvořit volný prostor, který by veřejnost lákal k návštěvě v rámci odpočinku a volnočasových aktivit a zároveň podněcoval k přemýšlení o víře a kulturách nejrůznějšího původu. Pod volným nebem je uprostřed zeleně veřejnosti k dispozici jedenáct koncepčně vytvořených stanišť, z nichž pět je stejně jako v Altenburgu věnováno hlavním světovým náboženstvím: křesťanství, judaismu, islámu, buddhismu a hinduismu. Další jsou pak pojata různě: od vyasfaltované plochy s křídami pro tvůrčí záměry malých návštěvníků po místa, jež ke své funkci vyžadují určité přemýšlení a spolupráci hostů: například na zemi zbudované sluneční hodiny, které jsou funkční, jen když jim stín ze správné pozice dá sám člověk.

Cesty jsou dlážděné z pestré cihlové dlažby červených odstínů, jejíž uspořádání a ornamentika má také svůj význam; napomáhá k orientaci v zahradě. Na veškeré travnaté plochy mají návštěvníci volný přístup, jsou určeny k setkávání, posezení a komunikaci (je tu možné udělat piknik, dovoleno je například i grilovat).

Oproti altenburské zahradě má tento příklad Zahrady náboženství poněkud širší koncepci: Nemá být jen připomínkou mezináboženské

Altenburg (Rakousko), centrální část buddhistického prostoru Zahrady světových náboženství se symbolikou jin-jang a dvěma morušovníky.

tolerance a dialogu pro ty, co už o víře něco vědí a určitou duchovní cestu našli. Má také inspirovat ty, kteří svou identitu a životní hodnoty teprve hledají: děti, mladé lidi, jedince z problematických rodin a podobně. Víra, ať již v jakékoli podobě, je pak jen jednou z nabízených možností.

Tato zahrada byla otevřena 16. září 2011.

PŘÍKLAD TŘETÍ: SVĚT NÁBOŽENSTVÍ NA PŘIPRAVOVANÉ MEZINÁRODNÍ PŘEHLÍDKY ZAHRAD V HAMBURKU

Mezinárodní přehlídky zahrad (zkráceně IGS) jsou v Německu tradičně velkolepými akcemi, jež jsou pořádány každých deset let k tematice zahradní a krajinné tvorby, staveb v krajině, zahradničení a zahradního vybavení. Konají se od roku 1953. Tehdy bylo účelem nového projektu napomoci k obnově estetického přírodního zázemí měst a osad ve válkou zničeném

Německu.³ Nejblíže přehlídka začne 26. dubna příštího roku v Hamburku. Bude trvat šest měsíců a uskuteční se na ostrovech Wilhelmsburg a Veddel v Labi.

Hlavní trasa skrz areál věnovaný přehlídce je šest kilometrů dlouhá a vede přes „Sedm světů“ (tematických krajinných celků), v nichž

3 Postupem času však přerostly v rozporuplné mega-show, při nichž bylo v minulosti (například v 80. letech) i dost oblastí poničeno. Dnes jsou proto velmi pozorně sledovány ekologickými organizacemi a pořadatelé se snaží je situovat do pokud možno nevyužitých ploch určených k revitalizaci a oblastí brownfieldů. Ani Hamburk se nevyhl v tomto ohledu kritice, zejména kvůli vysokému počtu kácených stromů (vesměs se však jednalo o místa s náletovými nebo starými dřevinami). Na druhou stranu je třeba uvést, že mnohé lokality jsou při této příležitosti zdárně revitalizovány: například staré parkovací plochy či bývalé intenzivně využívané zemědělské oblasti, které jsou přeměňovány na mokřady, louky, nebo upravené pro nové parkové výsadby. Na akci, která má do města přivést zhruba dva a půl milionu návštěvníků, vydal Hamburk sedmdesát milionů EUR.

je budováno a bude představeno celkem osmdesát zahrad. K tomu je nutné připočíst nejrůznější spojovací kompozice, například Boulevard růží s osmi tisíci keříky, mosty, lávky a rybníky i bylinkové zahrádky a podobně. Areál navíc hojně doplňují restaurace a sportovní zařízení. Návštěvníkům budou k dispozici průvodci, audioprůvodci, interaktivní modely i speciální návštěvnické vlaky se třemi zastávkami, které bude možné využít k rychlejšímu přesunu. Plocha věnovaná přehlídce činí na obou ostrovech celkem zhruba sto hektarů, jako vstupní foyer byl renovován a využít nevládný prostor bývalého nádraží.

Jak již bylo uvedeno, celá přehlídka je členěna do sedmi tematických okruhů nazvaných *Svět přístavu* (de facto pocta Hamburku), který je situován hned u hlavního vchodu, dále *Vodní světy*, *Svět kultur* (všech pěti kontinentů), *Svět živé krajiny* (včetně močálů, vřesovišť a podobně), *Svět pohybu* (zaměřený na sportovní a tělovýchovné aktivity umístěné do volné krajiny, tedy například umělé lezecké stěny, hřiště, skatepark, bazén), *Park spojených národů* a konečně *Svět náboženství*.

Poslední jmenované téma bude na přehlídce zastoupeno vůbec poprvé a jeho zařazení se od počátku zveřejnění ideové náplně přehlídky těší největšímu zájmu veřejnosti.

Stejně jako v předchozích dvou příkladech bude jeho základem představení pěti světových náboženství. Tomuto „světu“ je v rámci přehlídky vyčleněn prostor přímo u západního vchodu do areálu, v severozápadním trojúhelníkovém cípu ostrova Wilhelmsburg. Od roku 2008 zde pracují zástupci všech prezentovaných náboženství na společném díle skládajícím se z pěti samostatných zahrad, které mají představit tradice a základní principy jednotlivých duchovních směrů. Uprostřed nich je zbudována obrovská kašna z přírodního kamene a oceli – voda má důležitost a význam pro všechna náboženství.

Součástí Světa náboženství je také kaple Květů, na kterou byl přeměněn více než sto let starý neogotický objekt v pozadí zahrad. Stojí obklopen zvětralými pozůstatky náhrobních kamenů připomínajícími, že tu kdysi býval hřbitov. Zde bude místo nazvané *Zahrada paměti*,

kde předvedou své umění mistři současného smutečního a sepulkrálního designu. To pro připomenutí existencionální otázky, kterou nemůže pominout žádný duchovní směr.

Hlavní rozvrh zahrady ve světě náboženství má na starosti krajinářský architekt Gudrun Lang, který úzce spolupracuje s představiteli všech zastoupených náboženství. Ti se zde navíc vždy dvakrát do roka osobně setkávají.

Muslimské téma, nazvané *Zpěv o ráji – zahrada islámu*, by mělo zobrazovat základní vztah mezi islámem a zahradou, tedy ráj. Koncepce je zpracována s důrazem na smyslové vjemy: pro zrak pestré barvy, ornamenty a kaligrafické motivy; pro sluch tekoucí voda v podobě potůčku i kašny nebo recitace; pro čich a chuť pak exotické rostliny jako hrozny, fíky, datle, růže či tulipány. Celkově má tento prostor navozovat uvolněnou radostnou atmosféru a poskytovat nerušené smyslové zážitky.

Buddhishé oproti předchozí pestrosti a hojnosti vsadili na střídmost, ticho a meditaci. Jejich zahrada nese tomu odpovídající název *V čisté zemi Buddhy – zahrada ticha*. Ideový základ tvoří tři dřevěné platformy nabízející návštěvníkům možnost si sednout a meditovat. Kromě toho jsou tyto dřevěné plošiny symbolickým zobrazením hlavních buddhistických směrů (zenového, thajského a tibetského).

Hlavním tématem hinduistické zahrady *Cesta k božské jednotě – Vzpomínka na Gándhího* je věčný život. Hinduismus je velmi rozmanitý, a proto se pro něj nesmírně těžce hledá jednoduché a výstižné vyjádření. Kromě tradičních hinduistických symbolů a božských postav budou v zahradě zasazeny typické indické stromy, keře a byliny. Najdeme zde také ájurvédský roh, centrální prostor pro meditaci. Smyslem je vyjádřit soudržnost, myšlenku, že stejného cíle lze dosáhnout různými způsoby.

Pro židovskou náboženskou obec byla účast na Světe náboženství složitá, protože prostor k realizaci zahrad se nachází na bývalém hřbitově. Ten je židy vnímán jako věčný, a jeho místo tudíž navždy posvátné. Řešením bylo vybudovat tuto zahradu (nazvanou *Stvoření světa*) na jakési visuté konstrukci bez přímého spojení se zemí. Na ní je umístěno několik zastavení na téma Cesty ke svobodě: Odchod z Egypta

do zaslíbené země (výsadba s převažujícím papyrem), Rozestoupení Rudého moře (s vodním prvkem), Předání božích přikázání (prostor ovládají trnité keře), Čtyřicet let putování pouští (rostliny s plody), Přejít Jordán (přejít do bujné vegetace s vodním prvkem) a Příchod do zaslíbené země (pestré mísení druhů a barev rostlin i vkládaných konstrukcí).

Křesťanskou zahradou pojmenovanou *Stezka života* budou návštěvníci procházet pomyslně od narození do znovuzrození. Dominantním motivem narození a křtu je samozřejmě voda, mládí pak představuje zahradní kompozice s horolezeckou stěnou a dětským hřištěm. Život v manželství je znázorněn jako cesta dobrým i zlým (pěstění květinové záhony i neupravené skupiny bodláčí). Poslední fáze cesty touto zahradou by měla být tichá a jednosměrná včetně připomínky poslední večeře Ježíše Krista. Symbolizovat ji bude stůl s chlebem jako místo pro fyzické a duchovní občerstvení.

Tři výše uvedené příklady byly vybrány záměrně. Lze na nich totiž mimo jiné představit různá možná pojetí daného tématu.

Prvním příkladem bylo pojetí nejužší: Zahradu v Alettrnburgu má být především zahradou ticha a duchovního rozjímání, zahradou pro klidné procházky, což logicky odpovídá jejímu provozovateli – funkčnímu klášteru.

Zahradu či park mají dar ukázat víru, náboženství a duchovní záležitosti jako živé, svěží, aktuální a svým způsobem ideálně čisté a krásné. (Foto KLK.)

Druhý příklad zastupoval pojetí již o něco širší. Záměrem církevní nadace, jejíž práce přesahuje do sociální oblasti praktického života, bylo v souladu s jejím posláním vytvořit zahradu pro duchovní setkávání, která zároveň splní i jiný účel. Nabídne všestrannější a svobodnější možnosti využití, byť základní prvky liberální víry, tedy duchovní obsah, setkávání se a porozumění, jsou v ní akcentovány především.

Třetí příklad pak ukazuje trend nejvíce popularizační. Velkolepá akce pro širokou veřejnost, jež v sobě kombinuje vzdělávací účel se zábavním parkem vytvořeným ve zcela moderním pojetí, kde ale má duchovní svět nezastupitelné místo a – jak dokládají první ohlasy – velmi důležité a žádané. Tento příklad výmluvně svědčí o tom, že se dají vcelku harmonicky spojit témata zábavy i témata vážná, aniž by ta druhá byla jakkoli degradována.

Všechny tři přístupy jsou možnými cestami pro budoucnost a každý po svém naplňuje stejný záměr. Dát víře a náboženské tematice volnější prostor, než může mít v knihách nebo ve zdech chrámů. V kontextu otevřené zahrady či parku ji ukázat svobodněji, více symbolicky a alegoricky, méně formálně. Tím se samozřejmě zvětšují možnosti oslovit běžného člověka, který duchovní cestu příliš cíleně nehledá, a zaujmout ho nabídnutím dialogu, inspirovat širší škálou nejrůznějších náboženských směrů a duchovních cest včetně prolínání jejich motivů a otevřením tematiky respektu a tolerance.

ZDROJE:

<http://www.erzdioezese-wien.at/content/artikel/a11345> (Citováno 24. 4. 2012.)

<http://www.stift-altenburg.at/begehbarebibel.htm> (Citováno 24. 4. 2012.)

<http://www.stift-altenburg.at/GdR2010.pdf> (Autorem Albert Groiss, citováno 24. 4. 2012.)

<http://gartenderreligionen.wordpress.com/2011/09/04/es-geht-voran/> (Citováno 24. 4. 2012.)

<http://gartenderreligionen.wordpress.com/2011/08/14/baufortschritt-mitte-juli-2011/> (Citováno 24. 4. 2012.)

http://www.igs-hamburg.de/gartenschau/welt_der_religionen/ (Citováno 24. 4. 2012.)

Připomenutí pěti set padesáti pěti let od vzniku Jednoty bratrské

Nejen čeští unitáři si letos připomínají významné výročí svého založení, velké jubileum oslavila na jaře tohoto roku také Jednota bratrská. Tuto událost bychom si měli alespoň formou krátké zprávy připomenout, vždyť Jednota bratrská (Unitas fratrum), jejíž zrod spadá do období těsně po skončení husitských válek a úzce souvisel s celoevropským proudem náboženské reformace, patřila k hlavním inspiračním zdrojům, z nichž čerpali předchůdci českého unitářství. Zejména první, tedy středověká etapa dějin této církve bezesporu patří k základním kořenům historie naší náboženské společnosti.

Dnem, kdy si Jednota bratrská na celém světě připomíná výročí vzniku, je 1. březen. Proto byla na tento měsíc naplánována nejvýznamnější část letošních oslav. V neděli 4. března proběhlo v Praze slavnostní celocírkevní shromáždění, při němž byl uveden do úřadu biskupa této církve ThMgr. Jan Klas.

O dva dny později se jubileu Jednoty bratrské dostalo pozornosti také na půdě Parlamentu České republiky, když byl na její počest v Senátu uspořádán den na téma *Jednota bratrská – poklad národní historie*. Obě akce se konaly za přítomnosti prezidenta světové Jednoty bratrské rev. Dr. Paula Gardnera z Jamajky a amerického biskupa rev. Samuela Graye Ep. Fr.

Akce v Senátu měla v podstatě charakter odborné konference a zaznělo zde několik zajímavých příspěvků k historii a kulturnímu přínosu jednoty: Tři významné osobnosti její historie (Petra Voka, Karla ze Žerotína a Václava Budovce z Budova) představil v portrétních

medailonech Martin Bukovský. Jan Kumpera měl přednášku na téma *Školství před Komenickým*, Martin Wernisch zhodnotil *Přínos Jednoty bratrské do českého jazyka* a nový biskup Jan Klas připomněl *Přínos Jednoty bratrské k rozvoji zdravotědy a lékařského poznání*. Vzdělávací část programu završovaly příspěvky dvou již zmíněných zahraničních hostů: Paul Gardner se věnoval působení Jednoty bratrské v Kariibiku a Samuel Gray jejím misiím mezi indiány Miskito. Kromě odborných studií zaznělo i několik zdravic, mimo jiné v projevu patrona akce místopředsedy Senátu Přemysla Sobotky, dále písně v podání pěveckého sboru OpenHouse a v závěru programu byl promítnut krátký videoklip o současném působení Jednoty. Pro zájemce jsou na oficiálních webových stránkách české Jednoty bratrské v sekci Média umístěny zvukové záznamy z jednotlivých seznávacích příspěvků (<http://www.jbcr.info/index.php?str=23&tp=1>).

Druhová pestrost a kulturní rozmanitost jsou spojené nádoby

(O výsledcích nadnárodního výzkumného projektu)

Vědecký tým¹ Larryho J. Gorenfla působícího v oddělení Krajinářské tvorby Pennsylvánské státní univerzity publikoval nedávno velmi zajímavé výsledky své badatelské práce v časopise PNAS (Proceedings of the National Academy of Science of the United States of America, Environmental Sciences).² Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zdali spolu nějak souvisí biologická rozmanitost fauny a flóry a rozmanitost kulturní.

(Foto KLK.)

Druhově pestrá prostředí: mokřady, pralesy – na první pohled je zjevná jen rozmanitost tvarů a barev, zatímco pestrost druhová, zůstává při letmém pozorování často skrytá. To proto, že jsou to místa zpravidla velmi obtížně přístupná a většina organismů, které je obývají, je velmi drobná. Možná proto vymírají, aniž bychom si toho příliš všimli...

Dnes je již nesporné, že s civilizačním vývojem se míra biologické různorodosti druhů zmenšuje, jinými slovy živočišné a rostlinné druhy vymírají a mizejí rychleji, než vznikají nové, přičemž nejrychleji ubývá organismů v jedněch z druhově nejbohatších ekosystémů

– například v tropických deštných lesích.³ A v podstatě totéž se dá říci i o rozmanitosti kultur. Dochází k zániku dříve světybných etnik, jejich příslušníci se stěhují z tradičně obýva-

1 Dalšími zúčastněnými vědci byli Suzanne Romaine (Oxford University), Russell A. Mittermeier a Kristen Walker-Painemilla (oba Conservation International).

2 Larry J. Gorenflo, Suzanne Romaine, Russell A. Mittermeier, Kristen Walker-Painemilla, Co-occurrence of Linguistic and Biological Diversity in Biodiversity Hotspots and High Biodiversity Wilderness Areas, *PNAS*, roč. 21, 2012, sv. 109, s. 8032–8037.

3 „Podle toho, co je doloženo, vymřelo od roku 1600 486 druhů živočichů a asi 600 druhů rostlin. To představuje jen 0,04 %, resp. 0,25 % popsanych druhů, což je zanedbatelné množství. Na základě těchto údajů můžeme těžko mluvit o hromadném vymírání. Většina druhů je ovšem nepoznaných a předpokládá se, že právě ty vymírají s alarmující rychlostí. Všechny odhady současné rychlosti vymírání se týkají úbytku druhů tropického pralesa, protože ten se rychle kácí, a hlavně tam ty nepoznané druhy jsou.“ David Storch, Jak rychle vymírají druhy. Potíže s odhady globální biodiverzity a jejich změn, *Vesmír*, roč. 80, 2001, s. 573.

ných oblastí do míst s vyšší koncentrací obyvatel nebo se, byť ve svých původních lokalitách, stále více přizpůsobují různým nadnárodním trendům, přebírají vzorce moderní globální kultury a své tradiční opouštějí. Dobře je to sledovatelné například na množství zanikajících původních jazyků.⁴ Dále je faktem, že oblasti nezasážené tolik činností člověka, například pralesy, džungle, zkrátka divočina, jsou dodnes pokladnicí velkého množství původních jazyků a kultur. Je v nich lokalizováno okolo 70 % všech jazyků světa. Tyto jazyky jsou navíc často jedinečné (endemické) pro určité oblasti, vyskytují se tedy již nikde jinde na světě a často jen stěží dosud odolávají vymizení.

Již dřívější studie naznačovaly, že oblasti, kde dochází k největšímu úbytku biologických druhů, se určitým způsobem shodují s těmi, kde pozorujeme znepokojivý zánik původních kultur (vznikl proto dokonce i nový pojem: biokulturní rozmanitost). Nicméně teprve nedávno napadlo vědce zkusit se na tyto dva jevy záměrně podívat ve vzájemných souvislostech a také v geograficky přesnějších hranicích. To dříve nebylo možné, neboť například mapování rozšíření jednotlivých jazyků bylo jen velmi schematické a nepřesné.⁵ V současné době však obrovský a rychlý vývoj, který v posledních desetiletích prodělaly geografické informační systémy, umožnil takový výzkum provést s velmi podrobnými a přesnými výsledky.

Vědci z Gorenflaova týmu měli dispozici zejména nová data geografického rozšíření více než 6900 jazyků, teprve nedávno sestavená na základě mezinárodního celkového mapování. Zaměřili se výhradně na jazyky, kterými hovoří nekočovní skupiny obyvatel, vynechávali například jazyky kočovných skupin a ty, které jsou rozšířené ve velké části světa (například angličtina a španělština). Zvláštní pozornost pak

věnovali jazykům, kterým akutně hrozí zánik, neboť jimi mluví již jen malý počet lidí.

Biologická část analýzy byla zaměřena na více typů území, v nichž se biologické druhy vyskytují v nadprůměrně velkém zastoupení: od velkých ploch až po malé oblasti se speciální ochranou, například národní parky a podobně. V obou skupinách pak byla určena ohniska s nejvyšší a zároveň ohroženou biodiverzitou. Kritérii pro označení dané lokality za ohnisko byly výjimečně vysoký výskyt endemických druhů a zároveň již dokázaný úbytek sedmdesáti či více procent přirozených míst jejich výskytu. Mezi jeden z vedlejších výsledků výzkumu pak můžeme počítat i zajímavé zjištění, že například na pouhých 2,3 % zemského povrchu, což podle uvedených kritérií představuje třicet pět oblastí (ohnisek), se endemicky vyskytuje více než 50 % známých druhů cévnatých rostlin a nejméně 43 % druhů suchozemských obratlovců!

U jazyků to bylo obdobné: Celkem 3202 jazyky, tedy téměř polovina všech doložených, se v současnosti vyskytují pouze ve třiceti pěti ohniscích, nikde jinde. Mezi místa s obzvláště vysokým stupněm jazykové rozmanitosti patří například východní ostrovy Melanésie, pralesy západní Afriky, oblast na hranicích Indie a Barmy nebo střední Amerika, každé z nich s více než dvěma sty padesáti domorodých jazyků. Dominuje však Nová Guinea s devíti sty sedmdesáti šesti jazyky. Naproti tomu například v pralesích v Chile, na Novém Zélandu či v jihozápadní Austrálii se vyskytují pouze tři jazyky nebo méně. Za zmínku stojí i poznání, že z celkového počtu jazyků světa je jich 2166 (téměř třetina) endemických. Ty jsou samozřejmě nejvíce ohroženy vymizením, neboť malé skupiny jsou v rámci globalizace zranitelnější, rychleji podléhají vnějším tlakům a trendům. Tuto nejohroženější skupinu si vědci ještě rozdělili do dvou kategorií: jazyky, jimž dosud mluví deset tisíc nebo méně jedinců, a jazyky, jimiž mluví pouhý tisíc nebo méně jedinců. Z oněch zmíněných 3202 jich 1553 spadalo do první z těchto kategorií a 544 dokonce do kategorie druhé.

Pro upřesnění vztahu výsledků jazykové analýzy s analýzou biologické rozmanitosti vědci zkoumali míru společného výskytu těch-

4 Někteří lingvisté předpovídají, že 50–90 % světových jazyků zmizí do konce tohoto století. Jazykové ztráty v některých oblastech, například na území Ameriky, dosáhly za posledních třicet pět let 60 %.

5 Podle dr. Gorenfla byly na mapách označeny například jen tečkou, z čehož absolutně nebylo možné poznat, zdali se jimi hovoří v oblasti dvou nebo dvou set kilometrů.

Chráněné krajinné celky jsou nejen unikátními ekosystémy, ale často také místy s cennými doklady lidských kultur, které jsou však (stejně jako malé organismy) zdnalivě neviditelné, proto i ohrožené. (Foto KLK.)

to předem definovaných skupin. Aby z hlediska druhové pestrosti získali co nejpřesnější údaje, ještě si v jejím rámci zvolili dvě kategorie, které hodlali sledovat především – jednu obecnější a druhou naopak hodně konkrétní. Onou konkrétní se stal výskyt ohrožených druhů obojživelníků a obecnější pak legislativně chráněná území. Data k obojživelníkům získali z hodnocení zpracovaného Světovým svazem ochrany přírody (World Conservation Union). Dále pracovali s databází více než sedmnácti tisíc chráněných oblastí (například národních parků), které svým územím spadaly do předem vymezených oblastí s vysokou biologickou rozmanitostí. Z jednoduchého grafického znázornění pak vědci získali průnik oblastí s vysokou jazykovou rozmanitostí s oblastmi velkého výskytu ohrožených druhů obojživelníků a chráněnými oblastmi.

V drtivé většině lokalit zjistili až překvapivě velkou míru překryvu, tudíž společného výskytu. Z více než 6900 dnes doložených jazyků se jich více než 4800 vyskytuje v regionech s vyso-

kou biologickou rozmanitostí. Obecně lze tedy říci, že mezi těmito sledovanými jevy existuje napříč zeměkouli jasná souvislost.⁶

Důvody pro tuto velkou míru společného výskytu jazykové a biologické rozmanitosti mohou být různé. Někteří badatelé tvrdí, že díky vyššímu počtu zdrojů obživy roste v těchto oblastech lidská konkurence (není nutné při jejich využívání spolupracovat), což v důsledku způsobuje větší jazykovou rozmanitost mezi jednotlivými skupinami obyvatel. Hojnější a pestřejší zdroje obživy zkrátka umožňují vznik a rozvoj více jazyků už tím, že snižují pravděpodobnost, že by bylo nutné sdílet tyto zdroje s jinými skupinami (a tedy o nich komunikovat). Faktem je, že důvody se mohou lokálně velmi lišit, a nelze je tedy příliš zobecňovat. Důvodem může být také to, že v oblastech s velkou lidnatostí, například v Evropě, historicky vedly

⁶ V hlavním textu studie bylo jen okrajově zmíněno, že se vědci doplňkově zabývali také cévnatými rostlinami a ptáky. Výsledky získané ze sledování obojživelníků a chráněných území se i pro tyto kategorie potvrdily.

populační expanze a časté migrace ke snížení kulturní a jazykové rozmanitosti. To může obecně platit vlastně pro všechny oblasti mírného pásu, zatímco například v tropech zcela jistě k tak silnému růstu a pohybu obyvatel nikdy nedocházelo.

Jsou samozřejmě i výjimky, které těmto obecným závěrům odporují: zmiňme například Madagaskar. Tento ostrov s extrémně vysokým počtem endemických živočichů má naopak naprosto nízký výskyt jazyků, což je (oboje) zcela logicky podmíněno jeho geografickou izolovaností, k níž došlo před miliony let.

Na závěr je nutné konstatovat, že ačkoli ke vzniku této zvláštní souvztažnosti mezi oblastmi s velkou pestrostí kultur a biologických druhů mohly vést nejrůznější důvody, jejich nenávratné mizení v současné době mají bohužel na svědomí síly podobné, ne-li totožné. Dají se v podstatě označit jediným slovem: homogenizace. Tedy sjednocování kultur i regionů na základě expandující globální ekonomiky. Ovšem tím, že se podařilo dokázat výše uvedené souvislosti, by se ke zpomalení či ideálně zastavení této homogenizace dalo využít spojení sil, které má ochrana přírody, s prostředky, jimiž disponují některé humanitní vědní obory (etnografie, etnologie, antropologie, folkloristika a podobně). Vždyť bylo dostatečně průkazně doloženo, že předmět jejich zájmu, tedy ochrana ohrožených hodnot, je v podstatě stejný, respektive nachází se v totožných lokalitách. Ochrana jazyků a lidských kultur tak může být podpůrným argumentem při ochraně ekosystémů a naopak. Jejich integrovaný výzkum pak může vést i k lepšímu pochopení toho, jak se lidé s ekosystémy vzájemně ovlivňují.

Oblasti, v nichž je biodiverzita i jazyková rozmanitost vysoká, se dají bezesporu označit jako jedny z nejvýznamnějších světových krajín a zaslouží si, aby o ně bylo pečováno s největší pozorností. Už nyní se začíná pracovat na vytvoření prvních strategií komplexní ochrany, které by tyto oblasti pomohly udržet alespoň v současném stavu.⁷

⁷ Konkrétně již existují projekty pro oblast Tanzánie s více než sto třiceti jazyky, hraniční oblast mezi Indií a Barmou s téměř čtyřmi sty jazyky a ostrov Vanuatu s více než stem jazyků.

Zbývá doplnit hlavní zdroje dat, které byly pro tento výzkum použity. Jazyková data byla převzata z šestnáctého vydání katalogu *SIL Ethnologue*, který je mezinárodně uznáván jako velmi spolehlivý.

Mapy byly zpracovávány na základě přesných údajů z geografického informačního systému (Global Mapping International), které umožnily stanovit hranice pro výzkum potřebných oblastí nikoli v bodech či schematických tvarech, ale na principu mnohoúhelníků, takže geografické ohraničení ploch, o něž vědcům šlo, mohlo být velmi přesné.

Údaje k obojživelníkům byly převzaty z databáze vedené World Conservation Union (mapuje výskyt 5743 popsaných obojživelníků po celém světě). Data pak byla opět pomocí aplikací geografického informačního systému zobrazena v mnohoúhelných plochách – zeměpisných oblastech.

Údaje o počtu a zeměpisném rozsahu chráněných oblastí získali vědci z databáze *World Database on Protected Areas* zveřejněné roku 2010, na jejímž sestavení se podílelo mnoho významných organizací: BirdLife International, Conservation International, Fauna and Flora International, The Nature Conservancy, United Nations Environmental Program, Wildlife Conservation Society a World Wildlife Fund.

Výzkum financovala nadace The Gordon and Betty Moore Foundation prostřednictvím Conservation International and the Arts and Humanities Research Council z Velké Británie.

ZDROJE:

<http://www.pnas.org/content/early/2012/05/03/1117511109.full.pdf+html> (Citováno 14. 5. 2012.)

<http://www.pnas.org/content/suppl/2012/05/04/1117511109.DCSupplemental/pnas.201117511SI.pdf> (Citováno 14. 5. 2012.)

<http://www.maturetimes.co.uk/news/news-news/2006-languages-to-disappear.html> (Citováno 14. 5. 2012.)

<http://www.bbc.co.uk/news/science-environment-18020636> (Citováno 14. 5. 2012.)

<http://live.psu.edu/story/59632> (Citováno 14. 5. 2012.)

Veletrh Svět knihy 2012

V Praze se ve dnech 17.–21. května tohoto roku konal již 18. ročník mezinárodního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy. Vzhledem k tomu, že tato akce nemá co do rozsahu a prestiže v naší republice obdoby a směle může konkurovat i většině podobných podniků zahraničních, neuškodí si ji alespoň stručně připomenout. V ohlédnutí za letošním ročníkem nechme nejprve promluvit čísla. Veletrh letos navštívilo úctyhodných třicet šest tisíc zvědavých příznivců knižní kultury, svou produkci zde nabídlo tři sta devadesát pět vystavovatelů a proběhlo celkem čtyři sta čtyřicet pět doprovodných pořadů. Kromě toho mezi oblíbené veletržní doplňkové akce již několik let patří i tři festivaly: Literární festival, Svět knihy na jevišti a Svět knihy ve filmu. Veletrhu se zúčastnili hosté a vystavovatelé z dvaceti šesti různých zemí či regionů.

Každý ročník Světa knihy navíc bývá věnován literatuře určité země či geografické oblasti a tato země (nebo jeden ze států dané oblasti) je pak čestným hostem veletrhu. K jeho kultuře, zejména knižní, je připraveno nejvíce doprovodných pořadů včetně například výstav. Letos byl veletrh zaměřen na literaturu Černomoří a čestným hostem se stalo Rumunsko.

Na první pohled by se mohlo zdát, že národy a státy okolo Černého moře nemohou mít příliš mnoho společných znaků, že je to naopak oblast velmi pestrá a různorodá. Ale jak se ukázalo v průběhu besed odborníků, překladatelů i samotných autorů z tohoto prostoru na pomezí Evropy a Asie, pojítek lze najít překvapivě dost. Nejprve se podívejme, které státy či národy sem vlastně patří: Půjdeme-li od východu, je to Gruzie a Abcházie, pak Turecko, Bulharsko, Rumunsko a jih Ukrajiny s velmi specifickou kulturou, proto raději uvádějme přesněji Krym s nejpočetnějším etnikem krymskými Tatary, a nakonec na severu samozřejmě Rusko.

Kulturně tuto oblast často spojoval společný jazyk. Dlouhá staletí se tu bylo možné domluvit latinsky či řecky a byzantská kultura značně ovlivnila rozvoj místní vzdělanosti i národních kultur včetně těch nejvýchodněji položených (i Abchazové byli v raném středověku pod silným vlivem Byzance a přijali odtud v 7. století křesťanství). Typické je i to, že tu žili a žijí vedle sebe odedávna křesťané, muslimové i židé. Černomoří bylo odjakživa místem živého kulturního transferu proudícího všemi směry, centrem obchodního ruchu, ale zároveň samozřejmě i lokalitou mnoha střetů a konfliktů, jelikož se jednalo o sféru zájmů minimálně dvou velkých

říší: ruské a osmanské. Projdeme-li historií blíže k současnosti, byla do nedávna dalším spojujícím jazykem mnohdy proklínaná, ale přesto pro kulturní kontakty důležitá ruština. Bez zajímavosti není ani zvláštní význam přikládáný písním a zpěvu, který je opět charakteristický pro všechny národy těchto pobřežních oblastí. Důvod je jednoduchý: písně byly podstatným prostředkem předávání literárních tradic v lokalitách, které dlouho neměly vlastní písmo. Společný je všem jmenovaným národům také sám fenomén vnitřního moře, který je a bude pro literaturu nevyčerpatelnou inspirací.

Zajímavé je v této souvislosti podívat se také alespoň letmo a výběrově na černomořské stopy v naší (opět hlavně literární) kultuře. Asi nelze začít jinde než od prastaré a svým způsobem symbolické spojnice, již vytvořili Cyril a Metoděj, kteří k nám přišli z oblasti dnešního Bulharska. Zajímá-li nás však novodobější historie, najdeme například v Bulharsku čilé kontakty s naším národem na konci 19. století. Tehdy, po bulharském vymanění se z nadvlády Osmanů, se do dějin zdejší vědy i kultury Češi dost významně zapisovali – úspěšně tu působilo například mnoho českých výtvarníků, bez zajímavosti není ani fakt, že prvním ministrem školství v Bulharsku byl historik a zakladatel české balkanologie a byzantologie Konstantin Jireček. V literárním světě je poměrně dobře známa láska Vítězslava Nezvala a bulharské básnířky Dory Gabe, která s sebou nesla nejen oboustrannou inspiraci, ale i vzájemné překlady děl těchto autorů. Unitářským čtenářům jistě není třeba připomínat, že s Rumunskem jsme měli kontakty již v dobách husitských,

z novodobé a literární historie lze pak zmínit, že velmi příznivě popisoval Rumunsko ve svých cestopisech například Jan Neruda. S krymskou oblastí máme první doložený kulturní kontakt již v 9. století, kdy tuto část světa navštívil žák a autor životopisů Cyrila a Metoděje, který od místních Chazarů přinesl ostatky papeže sv. Klimenta Římského (vzápětí byly darovány Římu). Krym a ruské pobřeží byly navíc od poloviny 19. století v západní Evropě velmi oblíbené jakožto svým způsobem exotická rekreační končina a tato módní vlna zasáhla i české země: V knize vzpomínek zdejší oblast včetně cesty po moři krásně popsal Svatopluk Čech, mocně zapůsobila například i na Adolfa Heyduka. Zmínit je možné také úzké vazby rusofila Karla Kramáře ke Krymu – se svou ženou Ruskou Naděždou Nikolajevnou si zde nechali postavit i vlastní vilu, kterou pro ně projektoval Jan Kotěra. Poslední z černomořských lokalit, Turecko, bylo v českých zemích známo již od středověku, byť v té době značně negativně: Turek byl v podstatě symbolem pohana a nebezpečí. Tento obraz začal získávat objektivnější podobu až od 16. století, s rozvojem žánru cestopisu. Jako jeden z prvních Turecko výstižně popisoval ve svých pamětech například Václav Vratislav z Mitrovic, který navštívil Istanbul jako účastník habsburské dvorské delegace.

U příležitosti veletrhu samozřejmě každoročně vychází mnoho nových knižních titulů a nakladatelé i překladatelé rádi využívají této příležitosti také ke zviditelnění novinek určených spíše pro menšinovou čtenářskou obec. Ideálně to lze spojit právě s tematickou oblastí, již je aktuální ročník věnován. Z nabídky nových knih, jejichž vydání bylo načasováno k veletrhu a navíc souvisí s jeho letošním tématem, jsem vybrala alespoň jeden zajímavý knižní tip:

Nakladatelství Petra Štengla uvedlo před veletrhem na knihkupecké pulty zajímavou sbírku poezie mladého, ale již poměrně známého a zkušeného bulharského autora Dimitara Kenarova nazvanou *Apokryfní zvířata* (v originále vyšla v Plovdivu roku 2010). Do češtiny ji přeložil Marcel Černý.

V této knize najdete všelijakou havěť, od savců až po hmyz, ale ze všech básní je zřejmé, že každého z představených „zemětvorů“ má autor upřímně rád. Jak už sám název napovídá, nečekejte „standardní a seriózní“ přístup ani k tématu, ani ve způsobu tvorby veršů. Vše je zde neobvyklé, příběhy nečekané, někdy až neuvěřitelné (lidé se proměňují do zvířat, zvířata čtou, rozumí poezii a „zvědavě baží po slovech“), vyjadřování je místy znatelně inspirované surrealismem, tvorové z básní jsou často málo známí či pro většinu lidí málo populární (třeba hmyz). Nejde však v žádném případě o nějaký dětský fantaskní svět, vše zde snese poměření nejnáročnějšími kritérii literatury pro dospělé, v níž nechybí morální memento. Celá sbírka je vlastně psána jako smutná obrana zvířecí říše před antropocentrismem člověka.

Ten, koho baví neotřelé způsoby pozorování světa, poezie spíše v próze a není mu cizí zvířecí říše ani objevování nových autorů, by si měl tuhle knížku pořídit! Básně se dají dávkovat po jedné před spaním, když je člověku mile teskný, ale lze je stejně dobře přečíst i najednou a potom se k vybraným opakovaně vracet. A buďte si jisti, že přečtete-li tuto knihu, pak až vám někdy bude ouvej a budou vás napadat černé myšlenky, vybaví se vám vzápětí i *Undergroundová báseň jednoho krtka* a rázem vám osud bude připadat o mnoho snesitelnější! Už proto je dobré mít Kenarovova *Apokryfní zvířata* někde po ruce.

Kristýna Ledererová Kolajová

Mezinárodní konference ECER 2012 – European Conference on Ecological Restoration

Letošní ročník významné mezinárodní konference věnované oboru ekologické obnovy životního prostředí (8. konference evropské sekce Společnosti pro ekologickou obnovu; Society of Ecological Restoration – Europe Chapter) se uskuteční tentokrát v České republice. Bude se konat ve dnech 9.–14. září 2012 v Českých Budějovicích a jejím aktuálním tématem je přírodě blízká neboli téměř přirozená obnova. Tato konference tradičně propojuje prezentaci nejnovějších vědeckých přístupů a poznatků se zkušenostmi z praxe.

Registrace pro účastníky stále probíhá, přihlásit se na ni je možné až do 15. srpna. Více podrobností ohledně registrace na vybrané programy lze nalézt na webu: <http://www.ecer2012.eu/>.

Za Českou republiku akci pořádá pracovní skupina Ekologie obnovy při katedře botaniky Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity a v jejích prostorách se také uskuteční hlavní část konference. Dalšími českými partnery jsou Botanický ústav Akademie věd České republiky a Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.

Témata letošního ročníku konference jsou následující:

- *Vědecké zázemí a praktické využití téměř přirozené obnovy.*
- *Obnova specifických přírodních stanovišť, například xerických, tedy velmi suchých lokalit, mokřadů, podmáčených luk, sladkovodních, mořských a pobřežních ekosystémů, lesů a podobně, obnova lidmi vytvořených stanovišť (průmyslových, urbanizovaných a znečištěných oblastí).*

- *Znovuzavedení a posílení populací ohrožených druhů, metapopulační dynamika.*
- *Invasní organismy a obnova životního prostředí, nové ekosystémy.*
- *Krajina v kontextu ekologické obnovy.*
- *Sociálně-ekonomické, kulturní a legislativní rozměry ekologické obnovy.*

Kromě toho budou akci doprovázet četné specializované semináře, zasedání a minisymposia pod vedením tuzemských i zahraničních odborníků. Z této nabídky mohou být pro české návštěvníky přitažlivé například semináře *Úspěšné projekty obnovy ve střední Evropě se zvláštním zaměřením na země Visehrádské skupiny*, *Obnovení zelené infrastruktury v Evropě*, nebo symposia *Nové ekosystémy – nový normál, nebo falešná stopa?*, *Funkční přístup k obnově krajiny lužních lokalit* či *Sdílení osvědčených revitalizačních postupů v Evropě*.

Součástí programové nabídky je také několik jednoduchých exkurzí.

Unitaria – světlo mého života

Vzpomínky Ing. dr. Otakara Mikeše

1. PÁR SLOV JAKO PROLOG

Vedení Unitarie se rozhodlo vydávat nový časopis, určený nejen unitářům, ale i širší neunitářské veřejnosti. To je velice záslužný čin, neboť řada unitářů již delší dobu volala po tom, aby unitářské ideje byly propagovány i směrem k veřejnosti, která se v důsledku pokračující sekularizace stále více odklání od víry v Boha a podobný časopis by pro ni mohl být zajímavou spirituální inspirací. Obce náboženské společnosti českých unitářů (NSČU) sice vydávají členské časopisy, ty však na veřejnost prakticky nepronikají.

Byl jsem poctěn tím, že mne redakce požádala – jakožto unitářského seniora – o literární vzpomínkový příspěvek, jehož dodání jsem ochotně přislíbil. Doufám, že tato esej, která ilustruje mé unitářské snahy, bude čtenáři laskavě přijata.

2. JAK JSEM SE STAL UNITÁŘEM?

Mou původní profesí je chemie, kterou jsem se snažil rozvíjet jakožto vědecký pracovník na Ústavu organické chemie a biochemie Československé akademie věd v Praze. Po odchodu do důchodu jsem se začal více věnovat rozvoji duchovních aktivit (k nimž jsem silně inklinoval od raného mládí), zejména pozdějším sledováním nauk známého anglického duchovního učitele dr. Paula Bruntona, který měl dost početný stav svých žáků i v bývalém Československu, především v Praze. Toho jsem považoval za svého duchovního učitele a jeho spisy jsem pilně pročítal. A právě Bruntonovy nauky mne dovedly ke vstupu do pražské Unitarie.

Tyto knihy jsem totiž podrobně studoval a diskutoval se svým přítelem Milošem Buckem, který byl přibližně mým věkovým vrstevníkem. Jeho rodina se hlásila k unitářství, a tak mne můj přítel zavedl i na unitářské shromáždění v Praze a poskytl mi úvodní literaturu. Shledal jsem, že mi jejich cesta zcela vyhovuje,

a když jsem navíc zjistil, že mezi unitáři je dost stoupenců učení Paula Bruntona (který zde byl v této době dokonce žertovně označován jako „unitářský svatý“), napsal jsem vedení Unitarie dopis, že mne jejich duchovní přístupy pozitivně oslovily, a zda bych proto mohl být přijat za člena NSČSU (druhé S – na rozdíl zkratky uvedené v prologu – je zde proto, že se vše odehrávalo ještě v celistvém Československu). Brzy jsem dostal velmi přátelskou kladnou odpověď, a tak jsem se roku 1988 stal unitářem (přesný den si již nepamatuji).

V té době zde působil jako duchovní správce br. dr. Karel Hašpl, který byl vedením Unitarie pověřen již roku 1942 – po smutné zprávě, že byl v nacistickém koncentračním táboře usmrčen zakladatel našeho československého náboženského sdružení dr. Norbert Fabián Čapek. V době mého vstupu do NSČSU vykonával funkci pražského duchovního staříčků br. Rubeš, který – jak se pamatuji – velmi pečoval o vydávání měsíčních programů pražské obce, jež měly osmerkový formát a v nichž bylo vždy uvedeno, že Unitaria chce přispívat k rozšíření vědomí svých stoupenců, což mělo znamenat snahu o překročení jejich takzvaného „malého já“ směrem k jejich „Vyššímu Já“, které hinduisté nazývají *átman* a Paul Brunton *Overself* (což se překládá jako „*Nadjá*“). Po úmrtí těžce nemocného br. Hašpla nastoupil do funkce duchovního správce dr. Dušan Kafka a vykonával ji až do sametové revoluce. Přijetím do NSČSU můj život dostal trochu jiné zaměření s větší konkretizací mých duchovních snah.

3. MÉ AKTIVITY V UNITARIÍ

Rozhodně jsem nebyl jen pasivním členem. Snažil jsem se pomáhat, kde jsem mohl, brzy jsem získal důvěru a byl pověřován stále významnějšími úkoly. Přednášel jsem krátké unitářské promluvy, pracoval jsem v různých komisích, sepisoval unitářská skriptá. Byl jsem také

zvolen do správního sboru pražské obce, pak jsem se stal jeho předsedou, posléze jsem byl zvolen i do ústředního správního sboru NSČSU a nakonec do jeho řídicího výboru. Jeden čas mi byla nabídnuta také kandidatura na funkci předsedy ústředního správního sboru, to jsem však musel odmítnout, neboť jsem každé léto dlel dlouho mimo Prahu, ovšem předseda zde musel být trvale přítomen kvůli významným aktuálním jednáním a rozhodování i podepisování důležitých dokumentů. Tyto všechny volené funkce byly považovány za čestné a byly vykonávány bezplatně.

Ze všech aktivit v pražské Unitarii mne však nejvíce bavila funkce vedoucího *sádhán* (duchovních cvičení). Ty se odehrávaly jedenkrát týdně v „kapličce“ v prvním patře budovy Unitarie (Karlova 8) ve starobylé Arkoně (kde se jeden čas konaly i obřady Svobodných zednářů). Mnou vedené *sádhany* spočívaly v úvodní deseti až patnáctiminutové promluvě, v níž jsem vždy vysvětlil další postup, a v asi třiceti až pětáctiminutové meditaci či kontemplaci. Postupoval jsem přitom shodně s metodami podrobně vyličenými v unitářských knižních skriptech nazvaných *Sádhana – duchovní cesta*. Postupů byla celá řada a nelze je zde jednotlivě popisovat. Jejich společným cílem bylo navázat duchovní kontakt s auditoriem, které obvykle sestávalo z asi patnácti až dvaceti pěti účastníků.

Výsledky samozřejmě závisely nejen na mně, ale také na schopnostech a snaze jednotlivých účastníků i na jejich vstupní náladě. Zodpovědný vedoucí duchovních cvičení se nikdy nebude snažit nějak násilně (duchovním vnucováním) manipulovat s vědomím svých cvičenců, naopak na vysokých stupních jejich duchovního vývoje se jejich dalšího vedení vzdává, aby ustoupil tomu „Nejvyššímu Učiteli“ – jejich vlastnímu božímu „Vyššímu Já“. – Pravidelné týdenní *sádhany* se konají v pražské Unitarii dodnes, vždy v pondělí od 18:00 hodin, a vede je Ing. arch. Jan Žlábek pod názvem *Meditace s úsměvem*.

Touto duchovní aktivitou mne tenkrát pověřil duchovní správce Dušan Kafka. V létě po sametové revoluci jsem navíc v jejich rámci zorganizoval a po duchovní stránce jako takzvaný guru vedl první unitářský týdenní *ašram* (inter-

natní duchovní středisko) v pronajatém objektu v Hubenově na Slapské přehradě. Objekt sestával ze srubových chat typu bungalov, v nichž jsme bydleli, a ze samostatného společenského domku se sálem vhodným pro shromáždění, jídelnou a kuchyní, kde jsme zajistili přípravu skromných porcí jednoduchých vegetariánských jídel. Některým pánským účastníkům, kteří byli velkými jedlíky, to však nedostačovalo a stěžovali si, že nemají dostatečně zaplněny své žaludky.

V *ašramu* bylo zakázáno kouření, alkohol a drogy. Jedna z účastnic však nemohla potlačit svou závislost na nikotinu a odcházela ze srubu do blízkého ústraní, kde se skrývala a svému zlovyku podléhala, přičemž si mylně myslela, že o tom nevím. Nesnažil jsem se ji nabádat k odvykání od této závislosti, neboť bylo zřejmé, že v jejím případě by to bylo beznadějně. Samozřejmě to její duchovní vývoj brzdilo.

Společné meditace a diskuse jsme konali jednak „pod střechou“ ve společenské místnosti, kde jsem mimoto přednášel duchovně orientované promluvy, ale někdy jsem je také proslovoval v blízké přírodě „pod sluncem“. Tam pak vzbuzovaly pozornost nahodilých turistů, takže někdy jsem měl vedle formálně přihlášených účastníků i některé v rámci *ašramu* neorganizované posluchače. – Později převzala organizaci letních táborových unitářských *ašramů* brněnská unitářská obec.

4. MÉ DALŠÍ PŮSOBNÍ V UNITARII

Po opětném získání svobody v naší vlasti na podzim roku 1989 jsem byl pověřen spolu se sestrami Ludmilou Odehnalovou a Ing. Věrou Kopalovou zřízením takzvané Rehabilitační komise (jakožto její předseda). Ta se zabývala poskytováním zadostiučinění unitářům, kteří byli za totalitního režimu pro své působení v Unitarii utlačováni nebo křivě obviňováni, nebo naopak kteří byli spoluprací s minulým režimem natolik kompromitováni, že už nemohli svou funkci dále zastávat. V této ožehavé pozici jsem se snažil být maximálně spravedlivý a tolerantní.

Projednávaných případů byl větší počet, vybíral jsem je z různých materiálů převzatých z archivu, ale i na základě osobních sdělení. Abych

rozlišil listiny, které jsem již viděl, od těch dosud neprostudovaných, pročtené jsem v horním rohu prvního listu parafoval. Mnohem později se někteří unitářští funkcionáři divili, proč určitá část archivního materiálu nese mou paraфу.

Všichni unitáři byli se závěry Rehabilitační komise samozřejmě veřejně seznámeni. A tady musím uvést hlavní rozdíly v odezvě. Zatímco například postižený JUDr. Václav Antropius v sáhodlouhé vícestránkové kritice rozhořčeně považoval závěry za nedostatečné (málo přísné vůči viníkům), jiný dlouholetý a také postižený unitářský pracovník, který je znám divákům televizního seriálu *Paměti mystika* (a který si mimo jiné vybudoval v Posázaví v blízkosti Jílového svůj vlastní ašram)¹ – JUDr. Eduard Tomáš –, napsal vedení komise hezký dopis, hodný duchovně velice vyspělého člověka.

V souvislosti s prací Rehabilitační komise bych snad měl uvést jeden závažný, ale smutný případ: Posledním duchovním správcem Unitarie před sametovou revolucí byl br. Dušan Kafka, s nímž jsem si dosti rozuměl. On dobře znal mou duševní protikomunistickou (a proto tehdy ilegální) orientaci a ani já jsem nepochyboval o jeho stejném vnitřním zaměření, i když jsem věděl, že má – jakožto představitel duchovně orientované instituce – určitou oficiální vazbu na Státní bezpečnost (tedy závazek spolupráce s ní). Z této pozice leckdy uchránil Unitarii od nebezpečně zaměřených komunistických postojů. Mohl také volně cestovat do zahraničí na unitářské a jiné mezinárodní duchovní kongresy a reprezentovat tam naši Unitarii. (Státní bezpečnost za to však samozřejmě očekávala informace z těchto prostředí). Měli jsme k sobě naprostou důvěru. On mne také informoval o různých zajímavých postojích Státní bezpečnosti vůči spirituálně orientovaným institucím.

Politická situace a názory veřejnosti po sametové revoluci vyžadovaly očistu od jedinců, kteří byli označeni za poplatné minulému režimu. Když se výše zmíněná oficiální vazba br. Dušana Kafky na Státní bezpečnost stala známou, bylo zřejmé, že by se měl vzdát funkce duchovního

správce (kterou měl však velice rád a pečlivě ji vykonával), aby neutrpěla pověst Unitarie. Cítil jsem nutnost jej o tom přesvědčit. Činil jsem to velice nerad, neboť on byl bezesporu velice čestný člověk a vztah ke Státní bezpečnosti byl u představitelů náboženských či spirituálních organizací často vynucený. Přesto jsem se mu to pokusil vysvětlit s ohledem na dosud nezkalenou pověst Unitarie. On to pochopil, a proto jsem jím byl nakonec pověřen, abych na nejbližším celounitářském sněmu přečetl jeho abdikační list, což jsem také učinil.

Na počátku 90. let jsem se také aktivně zúčastnil Teologického semináře, organizovaného v Praze plzeňským reverendem Mgr. Luděkem Pivoňkou, na němž se podíleli unitářští duchovní z celé republiky a také spirituálně aktivní členové NSČSU. Byly na něm vytyčeny aktualizace přes půl století starého učení našich zakladatelů (dr. N. F. Čapka a dr. Karla Hašpla), aby se lépe prosazovalo v soudobém, ideově pozměněném prostředí. – Shrnu-li své aktivity a působení v Unitarii, mohu říci, že mám opravdu na co vzpomínat!

5. VZNIK NÁBOŽENSTVÍ MOUDROSTI A MÁ KAZATELSKÁ ČINNOST

Již zmínění zakladatelé Unitarie se ve svých projevech vyhýbali používání tehdy obvyklých jmen Boha, protože své moderní nauky nechtěli navazovat na stará pojetí dřívějších náboženství. Jelikož však potřebovali termín Bůh nějak prakticky a výstižně vyjádřit, zvolili název Nejvyšší Moudrost, který byl převzat z Čapkovy knížky *Písně českých unitářů*, v níž je na straně 104 uvedena krásná unitářská modlitba s vícekrát opakovanými slovy „V souzvuku s Tebou, Moudrosti Nejvyšší“. – Já jsem v souladu s touto modlitbou použil výraz Nejvyšší Moudrost jako základ názvu *Náboženství Moudrosti*, které má být postmoderním vědecky zaměřeným pokračováním snah našich zakladatelů a v němž slovo moudrost připouští i možnost intelektuálního podílu na našem duchovním přesvědčení.

Tyto duchovní snahy jsem začal propagovat od uspořádání panelové diskuse zorganizované v Praze Československou akademií věd dne

¹ Tam jsem z Prahy občas vozil autem jeho některé stoupence a sám jsem se přitom také společných zajímavých meditací a diskusí zúčastnil.

20. 4. 1995 na téma *Náboženství a věda*, na níž jsem byl jedním z pozvaných diskutujících. Podrobnosti lze najít na internetu na stále aktualizované adrese www.nabozenstvimoudrosti.cz.

Specifický zájem jsem věnoval i dalšímu obsahu zmíněného Čapkova zpěvníku. Texty mnohých v něm uvedených písní mají hluboký spirituální význam. Proto jsem před rokem 1990 (na přesné datum se již nepamatuji) zorganizoval hojně navštívenou akci (konala se v Unitarii v Síni Charlotty Masarykové, kterou má nyní pronajatou divadlo Ta Fantastika), při níž se střídal zpěv vybraných písní (nacvičených neunitářským uniformovaným pravoslavně orientovaným pěveckým sborem) s krátkými promluvami o jejich duchovním významu.

Jakožto dobrovolný laický kazatel jsem výše zmíněné nauky šířil jednak svými četnými promluvami v unitářských náboženských obcích v Praze, Brně, Plzni, Olomouci, Jičíně a později v Liberci, ale i v jiných institucích, například na půdě Společnosti Nového města pražského – Besedy měšťanské v gymnáziu Jana Palacha, v Humanistickém hnutí na Smíchově, v Lidové univerzitě Městské knihovny pražské na Mariánském náměstí, ale také na mezinárodním kongresu v Bratislavě. Ke svým četným promluvám jsem často přibíral „spolukazatelky“ (zejména sestru Livii Dvořákovou rozenou Hašplovou a někdy i svou rodnou sestru Zdeňku Kotaškovou), poněvadž střídání mužského a ženského hlasu snáze udrží pozornost posluchačů.

6. MÁ LITERÁRNÍ AKTIVITA V RÁMCÍ UNITARIE

Již od samých začátků svého působení v Unitarii jsem přispíval do unitářských časopisů četnými články. Nakladatelství Unitaria vydalo má některá skripta i knížky. Jako první vyšel původní preprint *Náboženství Moudrosti*, po něm v roce 1992 *Sádhaná – duchovní cesta*. Ta v první části podrobně popisuje cestu z labyrintu světa do ráje srdce a ve druhé pak líčí nutnou cestu zpět (ale s již nabytou moudrostí, k povinnostem labyrintu světa). Roku 1998 byla v malém nákladu vydána obsáhlá *Filozofie Náboženství Moudrosti* a posléze v roce 2010 vyšla má přepracovaná

a doplněná nejznámější kniha *Náboženství Moudrosti*. Nyní je k vydání připravován můj veršovaný epos *Labyrintem světů k ráji srdce*. Zmíněné knihy jsou v NSČU stále k dostání.

7. NEDOSTATKY V MÉM UNITÁŘSKÉM SNAŽENÍ

Naše unitářská ideologie mimo jiné hlásá, že duchovně vyspělý člověk má projevovat i znaky skromnosti (což mi bohužel někdy chybí) a svůj život podrobovat přísné introspekci. Má být i objektivně sebekritický. Zatímco kritika druhých je poměrně snadná (každý ji hladce zvládne!), sebekritika je tvrdý oříšek. Když uvažuji o svých hlavních neunitářsky vyhlížejících nedostatcích, pak za jeden z velkých považuji opomíjení charitativních činností. Někteří pokrokoví duchovně vyspělí unitáři navštěvují nemocné či osamělé sestry a bratry v jejich domovech a vykonávají pro ně různé služby, přinášejí jim nákupy, noviny či léky, rozprávějí s nimi a utěšují je v jejich svízelních. K těmto ušlechtilým snahám jsem měl vždy dost daleko, za celý svůj život si mohu stěžít vzpomenout jen na jednu až dvě nepříliš povedené akce tohoto druhu, což je opravdu trochu málo. Nevím, proč tomu tak bylo. Přemýšlím o tom a nenacházím žádné logické vysvětlení, když předchozí kapitoly této eseje svědčí spíše o mé nadměrné čínorodosti. Nebyl to tedy projev nějaké lenivosti. Dodnes to neumím pochopit, i když v sobě nacházím ochotu tyto své nedostatky veřejně přiznat. Snad jednou, až při odchodu z tohoto pozemského světa uzírám rychlý film celého svého života, mi bude „shůry“ objasněno, v čem vězela příčina. Utěšuji se tím, že mé „unitářské světlo“ nebude tímto nebo jinými neodhalenými nedostatky příliš zastíněno. Čtenář by mohl namítnout, že místo psychologických analýz bych se měl raději snažit napravit tím, že bych k takovým charitativním akcím měl ihned přistoupit. K tomu je však už pozdě! Dnes je to jen předmět vzpomínání, neboť vzhledem ke svému poměrně vysokému věku bych už dnes měl spíše sám na podobnou pomoc „nárok“. (Zaplat' pánbůh to však díky své manželce a dětem nepotřebuji.)

8. ČÍM MNE UNITÁŘSTVÍ OSLOVILO?

Z historie světového unitářství je známo, že někteří světoznámí politici (například více amerických prezidentů), vědci, filozofové či spisovatelé byli unitáři. (Rovněž žena našeho prvního prezidenta – Charlotta – byla americkou unitářkou). Na mne nejvíce zapůsobily výzkumy unitáře sira Issaca Newtona, který byl jedním z nejvýznamnějších vědců všech dob a proslavil se zejména svými zákony mechaniky, studiem gravitace, v matematice vytvořením infinitesimálního počtu, studiem světla a základů hydrodynamiky. Další z vědců, kteří mne oslovili, byl Charles Darwin (o němž je známo, že s unitáři velmi sympatizoval, ač sám se k tomuto náboženství nikdy nepřihlásil) zejména svým spisem *O původu druhů*. Po stránce spirituální obdivuji amerického unitářského duchovního, transcendentalistu Ralpha Walda Emersona, významného filozofa a spisovatele. Dalším mým oblíbeným americkým unitářským duchovním a spisovatelem je Robert Fulghum, který nás baví humorným pojetím svých světoznámých povídkových knížek.

Z mimounitářského světa mne nejvíce oslovil génius Albert Einstein nejen svou teorií relativity a výzkumy na poli kvantové fyziky, ale také svou „kosmickou religiozitou“, o níž jsem na půdě Unitarie (ale nejen tam!) vícekrát přednášel. Jeho prognózu o náboženství budoucnosti jsem dokonce jako motto uvedl do své předposlední unitářské knihy *Náboženství Moudrosti*.

9. PÁR SLOV JAKO EPILOG

V této své eseji jsem se pokusil vysvětlit, proč se Unitaria stala „světlem mého života“. Snad mé vzpomínky přispějí širší veřejnosti k porozumění tomu, co vlastně unitářství je, a – jak doufám – budou čtenáře *Tvůrčího života* alespoň trochu zajímat. Přál bych si, aby se náš nový časopis těšil zasloužilé pozornosti i širší veřejnosti a aby ji unitářství oslovilo svými etickými a duchovními ideami, hodnými následování. – Přes svůj vysoký věk (je mi jednadevadesát let) a přes určité gerontologické problémy s tím spojené, bych rád k tomuto spirituálnímu a společenskému novátorství přispíval, pokud mi to okolnosti dovolí. Proto svou esej končím – jakožto postmoderně věřící člověk – přáním:

„K tomu nám dopomáhej Bůh!“

Labyrintem světů k ráji srdce

**Z nově vydávané knihy
Otakara Mikeše
alias Jaroslava Šárky**

Pro rok 2012 chystá nakladatelství Unitaria kromě publikací vzdělávacího charakteru také jednu zajímavou knihu z oblasti beletrie. Jedná se o básnický epos Otakara Mikeše, který je v unitářských kruzích známý spíše svými systematickými pracemi z dějin filozofie a vzdělanosti. O svém poetickém díle říká, že ho psal pouze pro potěchu duše a sám nikdy nepřemýšlel o tom, že by je měla číst veřejnost. To by však byla škoda, protože jeho rozsahem utlá reminiscence na slavnou knihu Jana Amose Komenského *Labyrint světa a ráj srdce* v sobě má, díky tomu, že je vztažena jak k dílu historickému, tak k moderní době, zajímavý náboj i vtíp – což jistě ocení nejen unitaři.

Unitaria tuto knížku vydává jako poctu svému dlouholetému aktivnímu členovi a doufá, že její četba osvěží čtenářovu duši a vyvolá úsměvy i zamyšlení.

Níže uvádíme několik ukázek z textu básně, kterou pro knižní vydání doplnil ilustracemi Vít Lukeš.

[...]

*Epos, ten chce velkou šíři,
smysl má, když někam míří.
Dej si pohov, příteli,
než ti svaly zocelí!
Génius – ten nespěchá,
to buď tvoje útěcha!*

*Jak dlouho sám Goethe
svého Fausta tvořil,
než do něho všechno,
co chtěl říci, vložil?
Velké dílo chce svůj čas,
teprv potom hodokvas!*

PŘÍPRAVA K DÍLU

*K poznání vésti lid,
učit jej hledat klid,
zbavit jej mamonu,
oprostit od shonu!
Úloha dána jest,
vybrat však kterou z cest
k jejímu řešení?
Sám musíš nadšení
v hrudi své rozdmýchat,
toužíš-li zamíchat
kalnými vodami!
Steryí ódami
opěvat netřeba
Věčný Mír. Potřeba
ukázat: Zde meta!
Nechť jako kometa
betlémská zazáří,
nadšení ve tváři
vyvolá! Samotou
oněch cest, temnotou
projít ty ponejprv musíš!
Přitom dost nového zkusíš.*

*Teprve tvé zkušenosti
vyzbrojí tě k dílu dosti.
Zdvihni pak svůj praporek,
vždyť tu není žádný rek
který by tvůj úkol hatil,
čím bys správnou Cestu ztratil.
Zbabělý se všeho leká,
nad nesnází stále heká.
Ty však máš mít odvahu,
aniž ztratíš rozvahu!*

*Neboj se a vykroč směle,
výpravě máš státí v čele!
Osud si tě k tomu zvolil,
abys všechny trable skolil,
popsal nám všech světů dění,
obohatil naše snění
a řekl nám, proč je nutno
stále hledat Absolutno.*

[...]

HORA BÁSNÍKŮ

Velká tyčila se k nebi
v ranní páře strmá Hora.
Zamiřme tam! – Zvolali jsme.
Za ní rozbřeskla se zora.
Žhnoucím zlatem vrchol září.
Krása! Vzduch se jemně chvěje.
Tisíc rozzářených tváří
písně, hymny, básně pěje.

Království zde básníků je.
Spousty jeskyň kolem zříme
a hle! – Uvnitř mnohé sluje
génia duch tiše dříme.
Zamiřme tam! Vzhůru v Horu!
Co je tohle za potvoru?
Jakýsi kůň mává křídlem,
jeho nozdry ohně zřídlem.

V kopec letí, funí, řičí.
Mladý jezdec strachem křičí.
A zakrátko dole v prachu
leží zbaven svého strachu.
Zatím komoň letí vzhůru,
sám bez jezdce dělá túru.
Do výšin se lehce vznáší.
Mladík pád svůj těžce snáší.

Děl jsem:

„Vy mě ved'te, druzi hbití,
všechno hleďte vysvětliti!“

Mudrc:

„Kůň je Pegas“ (mudrc děl mi),
„a ten mladík, který velmi
v kopců svahy rychle letěl
a pak jenom nerad sletěl –
síly přepjal.“

Ďábel:

„Inu, chceš-li na Pegasu
srázných stráních po Parnasu
proháněti veršů chasu,
dobrým jezdcem – u všech ďasů! –
býti musíš.“

Mudrc:

„Pegas – ten je bujným ořem,
srovnejme ho s bouřným mořem!
Ježdění na koni
mnohému nevoní:
Pegas trápí velkým hořem
všechny, pro něž nebyl stvořen!“

Titulní ilustrace ke knize. (Autorem je Vít Lukeš.)

POZEMSKÁ CESTA

Mudrc:

„S čím však začít, brachu milý?
Sám to nevím v této chvíli.
Musíme však vykročit,
ne se zvolna plahočit.
Teď mi nápad v mysli bliká,
vidím téma – republika.

Proč ten nápad vznikl ve mně?
Stát – toť významná část země,
kterou každý znáti musí,
i když se mu třeba hnusí.
Neuvízmem na blátě,
pojednáš-li o státě.“

Děl jsem:

„Tento nápad líbí se mi,
věnujme se české zemi.
Zkusme pohled kritický –
je to úkol nadlidský?
Dva pohledy nutno míti,
vyváženě musí zníti!

Prvý pohled srdce hřeje:
Každý občan chválu pje,
jak se mu zde krásně žije,
svobodu má, pivo pije.
Byť zakleje občas kdosi,
Masaryka v erbu nosí.
U vlády jsou čestní Češi,
každého to vskutku těší.

Druhý obraz republiky:
Každý těžší z jiné kliky.
Já jsem agrouš – ty zas socan,
zelený já – ty jak krocan,
já chci žlaby, ty zas kliku,
rozdělme si republiku!“

(Co říkají sloupce oba?
Je to jako naše doba!)

[...]

CESTA DO NEBES

Jakýs žebrík v dáli zříme,
vede jsem do výšiny.
Naděje v nás velká dríme,
že tam naleznem svět jiný,
v podsvětí pouť ukončíme.
Proto rychle k této záři
kroky své teď zaměříme,
sic se naše snahy zmaří.

[...]

Šibal:

„Otázka dál trápí tebe:
Co je Bůh a co je nebe?
Život v nebi plyne přece
v prostoru a v času.
K tomu ti však moudrý vece:
S děním tím jdi k řasu!
Když ti tento pohyb utnu,
pak jsi ihned v Absolutnu!“

Mudrc:

„Tím, co ti teď šibal pravil,
možná mnohý omyl spravil.
To, co vírou často sluje,
mnohdy Boha deformuje,
za osobu považuje.
Osobní Bůh žije v nebi,
mezi světci, anděly.
Pán je nad vším – nebo že by
o blaho se podělil?

Jejich zdejší bytí
ponořeno v síti,
v časoprostorovém dění.
Moudrý člověk si však cení,
když žádného klamu není.
Jeho víru tvoří
Věčnost, v níž se noří
v nadčasovém moři.“

Šibal:

„Proto sestup z nebes mámení,
hledej čisté pravdy znamení.
Opusť slasti nebe,
ať nematou tebe!“
[...]

„Proto snaž se vnořit v srdce svého ráj,
tam nechť teď má ten tvůj Pegas stáj.
Pomni, že to není žádná dětská báj,
kde snad satyrové hrají na šalmaj,
nýbrž světců moudrých uctívaný háj.
Tam se ze svých možných hříchů kaj.
Tohle přece všichni moudří dobře znaj,
tam nechť rozvine se tvého jara máj!“

[...]

EPILOG

Tak jsem skončil cestu svoji
po zemi, do pekla, v nebesa,
ale věřte, milí moji,
jenom tam má duše zaplesá,
kde se v hloubi nitra noří,
jako když skrývá se do lesa
nebo mizí v širém moři.
Tam potom zticha je, nehlesá.

Jestliže však z labyrintu světů
v srdce ráj jsem šťastně přišel,
pochopil jsem: ze zahrady květů
nutno abych opět vyšel!
Neboť proto jsem se zrodil,
abych přání Tvůrce naplnil:
v evoluci měl svůj podíl,
výhled k cíli Cesty nezvlhl!

Znovuobjevení palce

Ladislav Pivec

Palec neboli vratiprst sehrál ve vývoji savců významnou roli. Přední končetiny vyzbrojeny vratiprstem získaly novou schopnost uchopit pevně větev či liánu, jak tomu bylo u našich předchůdců opic, a přispět tak k jejich polidštění užíváním prvních primitivních nástrojů. Ale dnes se zdá, že s rozvojem civilizace a robotizace palec postupně zaujímá stále podřadnější a podřadnější roli. Vždyť kdo by se také rád držel lopaty?

Projevuje se to zejména v intelektuální činnosti ale i u některých druhů umění. Můžete namítnout, že palec má nenahraditelnou roli při správném držení tužky nebo pera. Ale kdo ještě dneska píše perem. I na klávesnici počítače má palec podřadnou úlohu, může nejvýše tak mačkat mezerník. U houslistů a violistů tvoří palec jakousi pasivní kolébku, zatímco zbylé čtyři prsty levé ruky těžce pracují za něj. U cello a kontrabasů má roli jen podpůrnou a v palcové poloze je dokonce vysloveně týrán a zneužíván, protože tam tvoří jen jakýsi trámec (mohl by být nahrazen i klacíkem), který na hru, byť libozvučnou, doplácí bolestivými otlaky. Nevzpomínám si, že bych kdy viděl hrát na klapky trumpetý palcem. Co se jen natrápí mladí pianisté při hraní stupnic s podkládáním nemotorného palce. Nikdy se mu nedostane účasti na jiskřivé slasti trylku. Nebýt harfenic, které palec hojně využívají, jistě by už dávno zakrtněl. Dokonce ani důmyslný Bohmův systém mechanismu klapek příčné

flétny s palcem nepočítal, převzal zde pouze roli chapadla.

Příznějme si, že když se potřebujeme rychle dostat do rukávu těžkého zimníku (třeba při vyhlášení požáru), palec nám v tom pro svou vratiprstovou polohu vysloveně brání. Když nás něco šimrá v nose a potřebujeme to diskrétně vyšťourat, vyhoví zpravidla všechny prsty (podle tvaru nosních dírek) kromě tlustého palce. Ještě že kojenci objevili palec, a to i ten u nohy, jako náhradu dudlíku. Když chceme projevít svým blízkým něhu a náklonnost a hodláme je pohladiť, musíme si dát dobrý pozor, abychom jim při tom neporanili oko. Také při milování zůstává palec stranou. Co tedy s ním? Možná že ho ve vývoji pokročilé civilizace opět vrátíme přírodě jako nepotřebný.

Nevrátíme!

Zachránil ho objev mobilních telefonů a jejich rozšíření v podobném množství, v jakém měly tehdy dávno opice k dispozici liány. Tak se stává, že školák, úředník, řemeslník, strážník, zloděj, podnikatel i poslanec v ruce něžně kolébá mobilní telefon a palec s rychlostí dávných šampiónů Morseova klíče hbitě vytukává zprávy do éteru. Kmitá po klávesnici mobilu s takovou rychlostí, až laik žasne. Stal se nejdůležitějším prstem v informačních technologiích, a přispěl tak ke své biologické záchraně.

Dosud nebylo v lékařských statistikách zaznamenáno jeho zbytnění jako v té pohádce u přadlen, ale půjde-li to tak dál...?

Tvůrčí život / ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ / Ročník 1, 2012, číslo 0, Praha, červenec 2012

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524. Vychází 3x ročně.

Redakční rada: PhDr. Jaroslava Dittrichová, RNDr. Miloš Hlávka, PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová, Mgr. Luděk Pivoňka, Mgr. Jarmila Plotěná

Grafická úprava a sazba: Pavel Bosák

Kontakt: kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky © Snr | Imagio.cz | Dreamstime.com, 2012. (Autorkou popisky k fotografii na první straně obálky je Jarmila Plotěná.)

Fotografie na třetí a čtvrté straně obálky © Josef Mašek, 2012.